

13
DISSERTATIO INAUGVRALIS
D E
T E T A N O
EIVSQUE SPECIEBVS PRAECIPVIS
PARTIS HISTORICAE
SECTIO PRIOR

Q V A M
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO DVCE AC DOMINO
D O M I N O
C A R O L O A V G V S T O
DVCE SAXONIAE IVLIAE CLIVIAE MON-
TIVM ANGARIAE ET GVESTPHA-
LIAE RELIQ.

A V C T O R I T A T E
GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS
PRO GRADV DOCTORIS
SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS
RITE CAPESSENDIS

D. XXIV. SEPTEMBRIS CIOIDCCLXXVII.
HORIS ANTE- ET POMERIDIANIS SVETIS
PVBlice DEFENDET

A V C T O R
IOANNES CHRISTIANVS STARKE

OSSMANSTADIO - VINARIENSIS
PHILOSOPHIAE MAGISTER ET MEDICINAE DOCTORANDVS
SOCIETATIS DVCALIS LATINAE, QVAE IENAE FLORET
COLLEGA.

I E N A E
LITTERIS FICKELSCHERIANIS

UNIVERSITY OF MICHIGAN

D.B.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

LIBRARY

ANN ARBOR, MICHIGAN

4810-1000

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

1960

A
SON ALTESSE SERENISSIME

MONSEIGNEUR

CHARLE AUGUSTE

DUC REGNANT DE SAXE WEI-

MAR ET EISENAC. etc.

CONSEIL DES SEPT-PROTECTOR

MONSIEUR

CHARLES AUGUSTE

DUC DE BURGUNDY DE SAVOIE

MAR ET FISENAC CEC

A

SON ALTESSE SERENISSIME

MONSEIGNEUR

FREDERIC FERDINAND

CONSTANTIN

DVC DE SAXE WEIMAR ET EI-

SENAC etc.

AS

SON ALTESSE SERENISSIME

MONSIEUR

FRANCIS FERDINAND

CONSTANTIN

DYU DE SAKS WEIMAR ET

GENAC

MESSEIGNEURS

*V*OS ALTESSES SENERISSIMES
s'étonneront sans doute, que j'ose LEUR pré-
senter un Ouvrage, qui contient l'histoire et la
description d'une maladie, qui rend tout d'un
coup le corps humain semblable à une buche.
Cette matiere, n'est ni instructive ni amu-
sante pour des PRINCES aussi Grands,
que VOUS, MESSEIGNEURS; mais
ce sont les prémices de mes études, et je me
flatte que VOS ALTESSES SERE-
NISSIMES les recevront d'autant plus
favorablement, que je les LEUR offre,
comme un temoignage de devoir et de sou-
mission. Heureux, si VOS ALTESSES
SERENISSIMES daignent me continuer
LEURS bonnes graces et LEURS gra-
cieu-

*cieuses protections. Dieu veuille affermir
tellement la précieuse santé de VOS AL-
TESSES SERENISSIMES, qu'
ELLES puissent jouir des jours longs et
heureux, que LEUR souhaite avec tou-
te la vénération imaginable et une entière
soumission,*

**MESSEIGNEURS
DE VOS ALTESSES
SERENISSIMES**

à Jene
cc. 24 Septembre
1777.

Le très - humble, très
obéissant et très - respectueux serviteur
l' Auteur.

PROOEMIUM.

Etsi in libris scriptorum veterum magna contenta sit rerum utilium copia abundeque elucescat summa atque accuratissima in vero eruendo diligentia; tamen inter legendum non paucos quotidie reperimus locos, quorum argumentum non satis definitum videtur. Quis vero est, qui eos hac de causa vituperare aut plane negligere malit, quam laudare atque admirari? Nam si quis velit secum reputare, quales tunc temporis res circumstantes fuerint, qualis artis medicae habitus et infantia; lubentissime iis indulgebit, si hac in re forte deliquerint, quid? quod eo impensius amabit maximeque colet. Sed alia res est, cum recentiores spectes medicos. Hi enim in caligine versantibus magnam et splendentem accenderunt facem, cuius ope pede fixiori ac certiori ulterius progredi possimus. Veruntamen restant multa, quae, ut mihi videtur, illustratione ac perscrutatione diligentiori egeant. Itaque nec incongruens, nec consilio meo indignum iudicavi, quaedam pro viribus, quarum imbecillitatem non ignoro, de TETANO EIVSQUE CAUSA PROXIMA in lucem atque adspectum omnium proferre. Est, (fatebor enim), res ardua ac difficilis, causam eruerе veram, certe valde probabilem. Innumera enim hoc in morbo occurrunt sibi fere repugnantia ac diuersa. Unum nempe vulnus breuiter attigisse sufficiat. In homine altero vulnus amplum, profundum et valde lians ne vllum quidem TETANI signum producit, in altero, quoad formam, leue et vix conspicuum, effectum tamen dirissimum et acerbissimum

A

efficit

efficit tetanum. Annon res magna magnam vim et effectum producere debet? Sic videtur. Primum equidem omnem tetani causam in irritabilitate aucta quaerendam esse statuo: deinde videndum ac bene discernendum est, quae partes irritentur, quanta sit vis irritationis prae ceteris huius generis morbis, denique quale sit, quod irritabilitatem nutrire, augere et propagare possit. Quae maxime, si quid video, in nervis et vasis lymphaticis eorumque contentis inesse debet. Quid ergo est, quod impediat, quo minus eam faciliorem ac magis stabilitam arripiam causam, cum non modo legibus anatomicis respondeat, verum etiam usum atque experientiam quotidianam, tanquam ducem tutam, in fronte habeat. Quae quoniam rite peragi non possunt, nisi pauca e rebus historicis huc pertinentibus praemittam, ob campi amplitudinem rerumque copiam hoc meum argumentum in binas distribuere partes coactus sum, ideoque ne consilii fines transcendam atque egrediar, priorem iam eamque historicam, sed absque rationis sanandae parte proposui, posteriorem pathologicam, semiologicam et therapeuticam alio tempore, aliaque occasione oblata proxime omnibus, quantum fieri potest, instructis in lucem emittere non cunctabor. At forsitan quis dicat, libellum superfluum atque abundantem esse, cum TRNKA*), Vir solidae eruditionis ac rerum maxime ad historiam medicam spectantium peritissimus, cui sane quisquis bonus et solide eruditus maximas persoluit gratias ob labores exantlatos, fere omnia, quae de hoc argumento dici ac scribi possint, luculentissime proposuerit. Sed cum de hac hypothese, (num quis aliud quicquam eiusmodi nomine melius unquam protulerit?) cuius elaborationem ac dilucidationem suppressurus eram, fere nihil ediderit, pauca passim omiserit, eam deponere prorsus nolui, sed potius praelo traditam viris rei peritis proponere placuit, ut viderent, numquid hoc ex labore emolumenti in artem redundare posset. Et si certus sum ac persuasus, fore non paucos, qui hac in re dissentiant; tamen, exploratione instituta, nulli parti addicti intelligent, num via recta processerim, nec ne. Ceterum spero, fore, ut aequi harum rerum arbitri rem ex consilio auctoris, quo conscripta est, humanissime iudicent.

*) Wenceslai Trnka de Krzowitz Commentarius de Tetano Vindob. 1777. 8.

SECTIO I.

D E

NOMINE TETANI ET SCRIPTORIBVS EIVS CAVSAM AC SIGNA DESCRIBENTIBVS.

CAP. I.

VOCIS SIGNIFICATIO AC POTESTAS.

§. I.

Si quaeramus vocis *Tetanus*, a quo incipiendum esse iudico, originem, vim ac potestatem; a graeca lingua, praesertim a verbo *τενω*, *extendo, distendo*, illam repetamus necesse est. Partes enim inter se cohaerentes quasi in longius produci situmque rectum accepisse videntur, vti legimus apud THEOPHRASTVM ERES. a), de folio extento loquentem. At cum rem ipsam eiusque phaenomena

a) Histor. Plantar. l. 3. c. 15,

4

mena ex parte accuratius consideremus, videmus, musculorum capita s. tendines potius contrahi, quam extendi. Sed quis est, quin intelligat, musculos extensores sic dictos, cum omnes pari modo, eodemque tempore afficiantur, relatiuam quasi efficere corporis magnitudinem, ideoque et extensionem, et distensionem. Itaque propter communem hanc significationem et rei similitudinem, morborum cuidam generi spasmodicorum nomen illud indiderunt; cui quoque potestati eundem morbum subiecerunt recentiores. Discrimen vero aliquod intercedit. Recentiores cuidam soli formae, vetustiores autem modo generi, vti SVIDAS *b)* interpretatus est per conuulsionem, rigorem, distensionem neruorum, quemadmodum etiam ARISTOPHANES *c)* vsurpauit pro tentigine, cum penis sit baculi instar, vt BISETVS explicat, ἡ τὰ ἀνδρῶν τασίς, modo formae nomen illud tribuunt, quae in sequentibus luculentius exponere studebimus.

§. II.

Itaque factum est, vt COELIVS AVRELIANVS *d)* nomen τετανος non retineret, sed loco illius vteretur *extensione, distensione*, quae vero interpretatio A. C. CELSO *e)* non placuit, sed potius *neruorum rigor*. Neque vero minus fuerunt, qui vterentur *rigore f)*, falso prouocantes ad CELSI auctoritatem,

VI

b) Lexic. graece et lat. c. not. KÜSTERI Cantabrig. 1705. fol. sub voce τετανος.

c) Comoed. in Lysistr. edit. BISETI Aurel. Allobrog. 1607. p. 871.

d) De morb. acut. et Chronic. Lib. III. c. 6.

e) De medicina Lib. 2. c. 1. c. 7. haud vno loco c. 10.

f) PLINIVS histor. nat. lib. XXVI. c. 13.

UT MARCELLVS g), FOESIVS h), HIER. MERCVRIALIS i), DOMINICVS LEONVS k) cet. Aliis arrisit significatio nimis latior, puta, *morbus s. convulsio tonica l)*. Ab Arabibus nomen accepit, ut ab ABN-SINA m) *Cuzez*, ALCVZEZ, et latino barbaris *spasmus*. Itali pulcherrime, ut inquit IACCHINVS, appellant *mal de Tiro n)*. Germani vero *Todtenkrampf o)*, *Starrsucht p)*, quam vero potestatem permutant cum catalepsi, alii q), *allgemeine Erstarrung r)* *Halsstarre*, sed nec congruenter; nam interpretationem mutuassee videntur ab iis, qui de distentione ceruicis loquuntur.

CAP. II.

SCRIPTORES GRAECI ET LATINI.

§. I.

Age vero videamus, quae sint huius rei definitiones, causae et signa, in veteribus et recentio-

A 3

g) De Medicament. c. 18.

h) Oeconom. HIPPOCR. p. 616.

i) Medic. pract. lib. I. c. 25.

k) Ars medendi Frcf. 1597. p. 279.

l) BOERHAV. Instit. med. §. 864.

m) Can. de medicin. lib. III. tract. 5. c. 8.

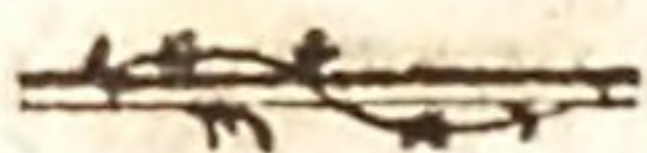
n) Commentar. in non. libr. Rhafis c. XIII. p. 119.

o) HOME Grundsätze der Arzneywissenschaft. p. 356. l. 72.

p) MURRAY med. Bibl. I. B. p. 345.

q) Uebersetzung der systemat. Einleitung in die theoret. u. praktische Arzneyk. p. 878.

r) Medicin. chirur. Handbuch für angehende Wundärzte p. 161. Unzers Arzt. 4. B. p. 871.

centioribus scriptoribus reperiunda, ut facilius intelligamus, quae sit mens scriptorum, quae sit res ad disceptandum prolata, ut denique, sententiis collectis, iisque inter se comparatis, experiamur, num in re conueniamus, nec ne. Res quidem vniuersa, ratione signorum et definitionum, in crassissimis abscondita est tenebris. Etsi enim medici in natura hominis obseruanda morborumque initio, progressu et fine explorando maxime erant occupati, tamen alii in morbis describendis, alii in vera causa eruenda non numquam fuerunt leues, ne dicam, negligentes, certe minus accurati, quam morbi magnitudo et vehementia desiderabat.

§. II.

Qua de re relictis verborum ambagibus, incipiamus ab HIPPOCRATE, coo nostro, obseruatore morborum haud contemnendo. Is haud vnam nobis reliquit *tetani* descriptionem. Quae igitur apud eum reperimus, ex ordine recenseamus oportet. In genere nomine communi ad morbos conuulsivos tonicos vehementiores significandos *τετανω* vtitur, modo sub eo comprehendit *τετανον* stricte sic dictum, vnaque Emprosthotonon et Opisthotonon, modo posteriores solos, modo alium longe diuersum, de quo paullo post verba facturus sum.

§. III.

Haud vno loco, ut mihi videtur, satis distincte descripsit *τετανον* stricte sic dictum i. e. *obrigescentiam musculorum omnium totius corporis, corde excepto*, etsi BILFINGERVS s) contendere conatus sit, mini-

s) Diff. de Tetano sect. i. §. 4.

minime, quid? quod numquam, factam eius mentionem esse a coo nostro. Hinc videamus, annon tres loci *t*), iisdem fere verbis expressi, veritatem extra omnem dubitationem ponant: *Tetani duo l. tres, siquidem a vulnere oriatur, hocce perpeti oportet aegrum. Congelantur maxillae, sicuti ligna, neque os aperire potest, oculi lacrymantur crebro ac distrahuntur, dorsum riget, crura non valet incurvare, neque manus, neque spinam: cum vero letalis sit, potus et cibi, quos antea sumserit, per nares interdum redeunt.*

§. IV.

Neque vero minus claram accuratamque dedit delineationem Opisthotoni in locis priores excipientibus *u*). Opisthotonus cum vero corripit aegrotum, reliqua signa quam plurimum haec sunt: in posteriores partes conuellitur, interdum vociferatur doloresque acerbissimi eum cruciant, nec crura adducere, quandoquidem manus, diduci sinit. Inflexi cubiti distenduntur, digiti in pugnum compacti, ut pollicem plerumque ceteris digitis contineant, clamitant, et saepe numero nugae garriunt, seipsum non potest retinere, sed interdum profilit, cum dolor eum torqueat. Cum vero dolor remittit, quiescit. Nonnumquam vox simul intercipitur, siue insanientes, siue atra bile laborantes. Ili tertio die, voce soluta, per nares iterum rustantes fluida sumta moriuntur. Qui vero decimum

A 4

quar.

t) Tom. I. De dieb. Iud. V. p. 434. De morb. lib. III. n. 13. p. 104. Tom. II. De internis affect. n. 59. p. 266. Vfus vero sum Editione Lindemiana.

u) l. c. §. III. de morbis. n. 14. De intern. affect. n. 60. Tom. II. LXXXV. in libr. de Veterin. p. 883.

quartum diem effugerint sani euadunt. Alio loco x) addit lumbi dolent, salua spumosa vix per dentes foras prodit. His quaedam adiungere signa opisthotonum praedicentia non piger, nempe capitis dolore affecti, inquit, longo stupore detenti, delirantes, alio intercepta, oculum ferocem gestantes, florescentes.

§. V.

Sed quaenam ratio Tetani, ad quem describendum progredior, in libris diui HIPPOCRATIS, nempe Emprosthotonum z)? Ea enim descriptio idem claritatis signum prae se fert ac superior. *Tetani lumborum*, inquit senex, *cum in venis atra bile laborantium spirituum interceptiones adsint, venae sectio. Cum vero a tendinibus in partes anteriores vehementer velluntur, et sudores circa faciem et collum tendines usque ad ossis sacri finem protracti a dolore mordentur et exsiccantur. Crassiores spinam continent, ubi maxima ligamenta affixa sunt et usque ad pedes prolongantur.* Inde vero intelligere non possum, HIPPOCRATEM sub distentione lumborum Opisthotonum et Emprosthotonum complexum esse, vti BILFINGERVS a) affirmat, quem etiam sequutus est clar. TRNKA b). Etenim ne vno quidem verbulo Opisthotoni mentionem facit, nec vno vllibi in libris HIPPOCRATIS reperii *Tetani lumborum* in hac significatione, quae vtrumque horum Tetanorum genus exprimeret, quamuis hinc et illinc de Opisthotono et Emprosthotono simul evidentissime lo-

x) Tom. I. LVI. Popular. V. n. 29. p. 790.

y) Praed. I. II. p. 476. 13. p. 479.

z) Tom. II. LXVI. de vict. acutor. p. 55. p. 313.

a) l. c. p. 10.

b) l. c. p. 12.

loquatur c). Forsitan viros illos celeberrimos fefellit interpres latinus, qui semper exponit, *tetanus* per *distentionem antrorsum et retrorsum*, quae saepius descriptioni adiectae omnino repugnat.

§. VI.

Sed praeter iam allata tetani genera vnum adhuc restat, quod quidem covs delineavit, sed umbra vix perspicua et coloribus non satis viuidis, ideoque veram rei notionem eruere parui momenti non esse videtur. Alio enim loco d) cum diuidit tetanos, in eorum numerum refert et tantummodo allegat atque affirmat, eum non esse ita letalem, ac ceteros. Sed alio loco e) idem contendit, eidem paucas adiiciendo notas singulares distinctiuas. En ipsa verba, et nostra sententia.

„*Alius vero tetanus, qui vero tetanus minus letalis est prioribus: oritur autem ab iisdem: multi vero in partes posteriores labentes a morbo corripuntur, itaque aeger haec ferre debet. Vniuersum corpus conuellitur: aliquando vero etiam quacunque corporis parte forte conuellitur, et primum quidem ambulat, deinde, tempore progrediente, in lectum sese iacet, dolor et spasmus remittit: cum vero surrexerit, et forsitan paucos dies ambulauerit, denuo iisdem affectionibus subiectus est. Haec patitur, et per longum temporis spatium sic reciprocatur, siquid comedit, neque excernit infra, nisi summa cum difficultate; tamen vltum, sed in pectore haeret cibus ac suffocatio accedit.*„

A 5

Etsi

c) Tom. II. LXXV. de morb. muliebr. lib. II. n. I. p. 529

d) Tom. I. XXXIII. de dieb. Iudic. V. p. 434.

e) Tom. II. LXV. p. 267. De intern. affect. n. 61.

Etsi sibi persuadere studet BILFINGERVS *f)*, extra omnem dubitationem positam esse, hunc tetanum nihil aliud esse, quam epilepsiam; tamen, notis morbi comitialis distinctiuis comparandis, assentire ei omnino non possum. Quasdam quidem habere, inficias inire nolo, quasdam vero non. Forsitan BOERHAVIVS *g)*, qui tetanum annumerat Epilepsiae et FOGEROLAEVS *h)*, qui diuidit distentionem in eam, quae accedit *cum motu* et *sine motu*, eum eo perduxerunt.

Quis est, qui non videat, magnam intercedere discrepantiam inter descriptionem, quam dederat HIPPOCRATES, et inter enumerationem signorum epilepsiae? Nam ubi in hac maxillarum conglutinatio? ubi totius corporis rigiditas continua et id genus alia? Denique HIPPOCRATES ipse nunquam hoc nomen, neque in libro de morbo sacro, neque alibi, ni fallor, epilepsiae indidit. Quae cum ita sint, in sententia a TRNKA, viro illustri, elegantissime prolata confirmatus, malim *tetanus periodicum* assumere eumque defendere, praesertim cum HIPPOCRATES affirmet, tetanus diem quartum et decimum egredientem periculum vitae non adferre.

§. VII.

Non possum, quin hic adiungam aliquas coniectiunculas, forsitan adhuc immaturas. Annon
HIP-

f) l. c. §. III. p. 9.

g) Aphorism. de cognosc. et curand. morb. §. 1088.

h) Method. in 7. Aph. libr. ab Hipp. observata omnibus tamen, retro sec. inaudita, Par. 1612. 4. p. 125.

HIPPOCRATES passim ad tetanum significandum
 vsus est verbulo ζυντασις? Ne nimis audax vi-
 dear, pauca adducam loca, vt ex signis adiectis
 verisimiliter suspicari i) possimus tetanum, nisi
 semper vniuersalem, tamen particularem. Τ8 φοινι-
 κος τοιστον τι ην. εκ τ8 οφθαλμ8 τ8 δεξι8, τα πολλα
 ὡσπερ αστραπην εδοκεε λαμπειν. 8 πολυ δε επισχοντι
 οδυνη ες τον κροταφον τον δεξιον ενεσηκει. επειτα και
 ες ὁλην την κεφαλην, και ες τον τραχηλον, οιδετο
 η κεφαλη οπισθεν των σπονδυλων και ζυντασις και
 σκληροτης αμφι τ8ς τενοντας. Ει γ8ν επειρατο δια-
 κινειν την κεφαλην, και διοιγειν τ8ς οδοντας, 8κ εδυ-
 νατο, ως σφοδρα ζυντεινομενος. PHOENICIS, in-
 quit, affectio. *Erat ei ex oculo dextro flumen quasi elu-
 cere videbatur, nisi clauderet: dolor in tempore dextro
 ortus est vehemens, deinde in vniuerso capite et collo,
 caput intumuit in parte posteriori vertebrarum. Di-
 stentio et durities circa tendines, si caput mouere cona-
 tus fuerit aut dentes diducere, non valuit, nimirum
 valde distentus fuit. Altera, quam cum hac coniun-
 gere possum, nec maiorem honorem meretur, prio-
 ri: Nam occulte et paululum obscure HIPPOCRATES
 loqui videtur de Pleurosthotono, cum vsurpetur
 verbum τεινω ita, vt non solum latera, sed etiam
 dorsum distentum sit. Sic vero auctor k). Vera-
 trum non dandum est iis qui praecordia et latera as
 dorsum distenta habent. Et alio loco: τότε ημερη δω-
 δεκατη ηρξατο μετα την τομην σπασμος και ειχε
 μαλλον. εσπασατο δε το σκελος τ8το μεχρι των
 πλευρων. διεφοιτα δε και επι θατερα ὁ σπασμος.
 ζυνε-*

i) l. c. Tom. I. LVI. Popular. V. n. 31. p. 792. VI.
 sect. I. p. 798. VII. n. 44. p. 866. Tom. II. LXXXII.
 de fract. XLVI. p. 754.

k) Tom. I- XLIII. De veratri vsu p. 611. n. 123. Tom. I.
 LVI. Popul. V. 7. p. 772.

ζυνεκαμπετο δε το σκελος και εξε τινετο και ταλ-
 λα μελεα εκινει και αι γναθοι επαγησαν. *Post*
sectionem die duodecimo cepit conuulsio et valde obtinuit,
conuellebatur autem crus usque ad latus, ad alterum
latus etiam progressa est conuulsio: flectebatur crus et
extendebatur aliaque mouebat membra, maxillae de-
nique compactae rigeabant.

§. VIII.

Signis igitur cognitis, causam, quam habet
 coxvs fenex, praedisponentem videamus *l*). Quicun-
 que morbus in ipsos nervos peruenierit, roboratur et
 quiescit in eodem loco, et difficile est eum educe-
 re. Maxime vero eos aggrediuntur tetani et alii
 morbi, a quibus tremor corpus corripit, eundem-
 que tumentem reddidit. Nerui autem premunt
 articulos, dispersi sunt per totum corpus. Cete-
 rum ad distentionem maxime inclinant, quorum
 partes non sunt laxiores, sed magis rigidae atque
 extentae *m*). A qua nec minus adiuuatur alia,
 quam dicimus proximam, quamque solum modo
 ponit in repletionem atque inanitione *n*).

§. IX.

Ad causas iam peruenimus, quas dicimus proe-
 gumenas s. occasionales, quarumque in libris senis
 fit mentio, quo maxime refert *puerperarum purga-*
menta frigore repressa o). Contra vero in disten-
 tio-

l) l. c. XXIX. De loc. in hom. n. 9. p. 367.

m) Tom. II. LXXXIX. de fractur. n. 35. p. 744.

n) Tom. I. XIX. Aphor. sect. II. n. 22. p. 73. sect. VI.
n. 39.

o) T. II. LXXIII. de morb. mul. I. n. 82. p. 465. ibid.
LXXII.

tione absque vlcere frigidae aquae affusio iuueni carnosio suadet ad calorem reuocandum, qui tetanum soluere possit *p*). Annon HIPPOCRATES sibi repugnat, saepissime etiam dicens, contraria contrariis curanda esse? Illud affirmare nefas esset. Frigus enim maximum proferre potest irritamentum, quod posteriori exemplo necessarium erat, quo spiritus dissipati colligantur, motus augeantur attritione calor efficiatur, et vita quasi reuocetur. Forte etiam anceps remedium ei saepissime profuit. Nec minus vidit post magnos feruores *q*) vlcerari), cum maxime derepente euanescentia *s*), e vulnere *t*), a spiculo acuto retrorsum paullo infra colum incusso, quod etsi primum vix memoratu dignum esse videbatur, tamen diebus paucis exactis, *Opisthotonus* sese ostendit *u*). Praeter haec is *x*) a digito indice fracto, a laxatione pollicis pedis *y*), a medicina acri ac rodente *z*), cholericis affectionibus *a*), exortus est horror post balneum relicto cum aliis symptomatibus; At vero aliquot dies ante obitum redierunt horrores ita, vt corpus contraherent et anhelitus progenerarent, crura denique distenderent *b*).

§. X.

LXXII. De fractur. n. 37. p. 747. Tom. I. IIX.
Aphor. sect. V. 17. p. 91.

p) Tom. I. XLI. de Humidor. vsu p. 606. seq. ibid. IIX.
Aphor. sect. V. 21. 22.

q) l. c. Aphor. 13. Sect. VII. p. 103.

r) Ibid. Sect. V. 20. p. 92.

s) Ibid. 65. p. 79.

t) Ibid. 2. p. 91. Tom. I. Coac. Praenot. p. 554. n.m. 355.

u) Ibid. Popular. V. n. 20. p. 783. n. 28. p. 789.

x) Ibid. VII. 20. p. 846.

y) Ibid. 19. p. 790.

z) Ibid.

a) Ibid. et 35. p. 858.

b) Ibid. 10. p. 836.

§. X.

Reliquum est, ut paucis verbis proponam, qualem huius morbi praedictionem et euentum statuerit diuinus HIPPOCRATES. Quod ad illam attinet, mentis, inquit, emotiones modice feroces et ferini quid et conuulsionem significant, qui caput dolent, stupore correpti, delirantes, aluo suppressa, oculo ferociente, florulenti, hi in posteriorem partem conuelluntur *c)*. Hunc vero plerumque, pro dolor! nobis persuadet, fuisse mortiferum. Alii ab acutissimo illo morbo correpti quarto iamiam die perierunt, ut e locis antea adductis apparet. *d)* Tamen terminum etiam usque ad 14, prorogat. Tertia die, inquit, aut 4, 7, 14, perit. Vbi vero hos effugerit, sanus euadit *e)*. Alii hunc transcendentis sani euaserunt. *f)* Si quis ebrius voce priuatur, conuulsione moritur *h)*. In genere vero affirmat absolute letalem esse, ex vulnere *i)* et medicamento potione aut a purgante draastico *k)* vel si rigor cum Opisthotono *l)* oriatur, si maxillae in iis resoluantur *m)* vel sudore diffluat *n)* aegrotus. Attamen spem salutis aliquam pollicetur, cum febris tetano superueniat *o)* et vrina genitu-

c) Praenot. Coac. V.

d) Tom. I. p. 90. Aphor. Sect. V. 6. De iudicat. VIII. p. 444.

e) De morb. lib. II. cap. 13.

f) De iudic. VIII. p. 444.

h) Sect. V. aphor. 5.

i) Aph. 2. Sect. V. Coac. Praenot. p. 554.

k) Aph. 4. Sect. V. aphor. 25. Sect. VII.

l) Coac. Praenot. p. 524. n. m. 24.

m) ibid. p. 555. m. n. 361.

n) ibid.

o) Sect. II. aph. 26. Sect. IV. aph. 57. Tom. I. p. 87. de iud. 12. p. 446. Praenot. Coac. n. 354. p. 554.

geniturae similis sit et vitri speciem referens copiosius effluat *p*). Calor quoque soluit eum.

Qui a quartanis corripuntur, non ita valde a conuulsionibus corripuntur. Si vero prius correpti et quartana insuper accedat, cessant *q*).

§. XI.

Ne vero dignus videar, qui reprehendar, me omisisse, quae ad morbi historiam pertineant, necesse est, ut PLATONIS hac de re sententiam, quam in *Timaeo* *r*) versus finem proposuerit, recenseam. Spiritus enim nimius inhalatus, traductum per venas, contorquet corpus et diaphragma in media parte liquefacit, unde morbi cum sudore molestissimi oriuntur. Nonnunquam intra carnes nascitur, nervis venulisque circumfusus ligamenta continuosque nervos, maxime in dorso, inflans eos intendit ac detorquet. Quo factum est, inquit, ut eiusmodi malis afflictos ΤΕΝΤΙΟΝΕΣ τεταυγς et a tergo contorsiones οπισθοτουγς habere dicamus.

§. XII.

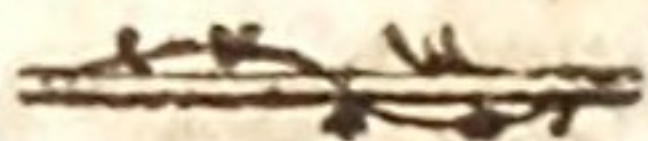
Post hunc ARISTOTELES *s*) superioris discipulus haud contemnendus, in scenam prodit, ostendens, pueros bene nutritos, lacte copiosiore et crassiore nimis repletos conuulsionibus tentari. Neque vero minus vinum, magisque nigrum, quam album, cibos inflan-

p) ibid. p. 555. seq. n. m. 20.

q) Sect. V. aph. 18. 21.

r) Opp. omnia a MARS. FICINO interpr. Lugd. 1590. fol. p. 549.

s) De animal. Histor. lib. VII. c. 12.

flantes aluumque obstruentes accusat. Si a dorso incipiunt conuulsiones, plerumque ante diem septimum e vita decedunt. Hinc mos fuit, vt illo demum tempore nomen infantibus tribuerent, cum pueros in periculo vitae non versari existimarent. Huius morbi causa quoque timuerunt plenilunium. At enim vero verba illa HIPPOCRATI et GALENO aduersa absque vlla limitatione sumi non debere, alio loco ostendam.

§. XIII.

AVR. CORN. CELSVS *t)*, princeps post HIPPOCRATEM medicus, veterum, et maxime HIPPOCRATIS, elegans interpres, magno ac bene exculto acumine, perdiligens conseruator in medium prodeat. Hinc si omnes allegare vellem locos, quibus de TETANO eiusque formis differit, HIPPOCRATEM hac de re ad verbum latine legeres. Sed hoc a proposito alienum est. Adeat tamen, si cui placeat aut distributionem *Tetani u)*, aut eum locum, vbi morbis acutis annumerat *x)*, aut exitum absque febre perniciosum *y)* describit.

§. XIV.

Pari fere passu cum CELSO, ambulat SCRIBON. LARGVS DESIGNATIANS *z)* APVLEII CELSI discipulus *a)* dilectissimus, medicinae cuiusdam in libris suis mentionem facit, a PACCHIO ANTIOCHO vsu illustratae. Illa enim iis maxime proficua est, quorum muscoli maxillares cum dolore acerbissimo sunt

t) De Medicina.

u) libr. IV. c. 3.

x) lib. II. c. 10.

y) lib. V. c. 27.

z) De compos. medicam. c. 23.

a) c. 22.

sunt tensi, adeo, ut ne vlllo quidem modo ac ratione os aperire possint. Eiusmodi malum Graeci appellant *Tetanium*: nec minus *spasmodum cynicum*, saepius ibi occurrentem. Opisthotonum soli ceruici tribuit, cum ea reflexa sit in partem posteriorem aut rigidam, cum intensione oculorum et maxillarum *b*).

§. XV.

Hunc iam excipit COELIVS AVRELIANVS *c*), qui quidem optimas et acuratissimas morborum historias, etsi minus eleganti et pura dictione expressas, memoriae reliquit, scholam methodicam sectans acriterque defendens, in causis eruendis paululum negligentior. At redeamus ad rem. Primum *τετανον*, *extensionem*, a *partium patientium extensione*, appellat, eumque diuidit in Opisthotonum et Emprosthotonum. Deinde ASCLEPIADIS sectatores, *τετανον*, *corporum et partium extensionem* dicentes, reprehendit, et Graecorum *distentionem* (*τετανον*) de *Satyriasi*, etsi sit partium extensio, minime valere auctor est. Contrarium huius vero sententiae, ARISTOPHANES *d*) confutare videtur. Alias praeterea examinat definitiones ac rei expositiones, quae tensiones musculorum colli et buccarum, neruorumque ac tendinum conclusionem demonstrare videntur. Itaque ipse arbitratur, rationem non esse habendam causae, sed passionis i. e. conductionis, quod ea signis sane perspicuis et euidentibus gaudeat. Attamen causas quasdam, quas *antecedentes* vocat, diligenter enumerat: nempe percussione[m] maiorum neruorum i. e. musculorum ac

B
tendi-

b) cap. de malagmatibus.

c) De morbis acutis et chronicis lib. III. c. 6. seq.

d) vid. supra Cap. I. §. I.

tendinum, pressionem in eos fortem atque in cervicem, frigida vulneribus, cum a sordibus purgentur et cum sese recludere incipiant, admissa, pondus graue, diu impositum partibus neruosis. Quamobrem explicat, *per extensionem inuoluntariam, recto atque inflexibili porrectam incremento collorum, ob vehementem stricturem siue tumorem.* Raptus vero *proposterganeus*, quam Graeci *Opisthotonum* vocant, *est inuoluntaria colli retractio, ob nimiam stricturem seu tumorem.* Pronus idem raptus, quem Graeci *Emprosthotonum* vocauerunt, *incunatio colli in partes anteriores inuoluntaria, ob vehementem stricturem seu tumorem.*

Signa morbi quidem multa habet, ne vero praeter necessitatem libellum mactem, ab antecedentibus omissa, modo adducam. Quae in morbi initio apparent, sunt: oscitatio neruorum i. e. tendinum durities, dolor pungens, et a spina usque ad occiput ascendens, temporum dolor, magis magisque in ore aperiendo crescens, aditus grauis, salivae fluor continuus, furarum sensus ingratus, ridens cum palpitatione vultus. Sequuntur, quae in morbi summo gradu, quem Graeci *ακμην* nominant, conspiciuntur, distentio dura, partium durities cum dolore musculorum, colli et faciei rubor, sudor articulorum multus et frigidus, torpor haud levis, pulsus obscurus, respiratio difficilis, crurum manuumque contractio, quibusdam mentis alienatio cum respiratione celerrima, gutturi vel pectoris stridor. Tetanicis colla magis distenta ac rigida videntur. Opisthotonici dolorem sentiunt dorsi et clunium. Emprosthotonicis mentum pectori affigitur, tenduntur lumbi cum urinae mittendae oblectamento.

Signa

Signa denique, quae euentum portendunt, ab iis, quae HIPPOCRATES tradidit, non recedunt, nisi quod eos, quibus spinae innata est durities, difficile liberari statuatur.

§. XVI.

ARETAEVS CAPPADOXE), accuratissimus morborum, post CVM SENEM, obseruator, recte quoque tetanum inter morbos acutos, ob celeritatem mali, vehementiam et tristem exitum, retulit. Quo malo nefasto corpus, ob consensum, qui inter partes omnes intercedit, inducitur. Tres igitur species proponit. Priorem, quam tetanum vocat, sic depinxit: *ἐν τῇ ἀσπασθῶς καὶ ἀκαμύνης ἐκτεταται, si in neutrum partem inclinans, inflexus homo tenditur*. Posteriores, nempe Opisthotonum et Emprosthotonum, eadem ratione, ac ceteri auctores, descripsit, praeterquam, quod adiecit, *nerui, qui eo loco sunt, affecti* producant eum. „Omnes subito et affatim corripit labor, tonsillae durae ac intentae percipiuntur, vario modo detorquetur, oculi ferme rigentes, in quibusdam aures mouebantur, difficultas meiendi summa adest. Ceterum in syncopen inclinat. In Opisthotono guttur exstat, maxilla *plerumque dehiscit, raro cum superiore committitur* f), venter pectus-

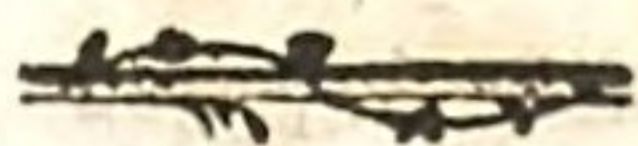
e) De morbis acutis lib. I. c. 6.

f) Ne vllus fere quidem veterum ac recentiorum scriptor et obseruator symptomata hoc se vidisse, meminit in opisthotono. Itaque interpretatio vocis graecae *δίσσασται, dehiscit*, quae in plurimis reperitur editionibus, vix defendi potest. Si quid vero ingenii s. d. critici in me est, quo explicare hunc locum, profecto difficilem, conarer; errorem et peccatum, quod se irrepserit, librario tribuere mallet, quam ARETAEO. Annon fieri potuerit, vt loco *δε ἰσάται* scriberet, *δίσσασται*,

pectusque prominent, lotium ab his minus contineri potest, abdomen intentum est, si percutias, resonans, manus retrorsum extensione detorquentur.,

„Empyothonicis terga aequaliter sunt conuexa cum parte pectori apposita, dorsum totum rectum est, vertex caputque in pectus vergunt, vox omnium flebilis, suspirant autem, mussitantes profundius. Quod ad proximam attinet causam, superiores eum sequi, ex ratione ac via sanandi elucere videtur. Reliquarum autem causarum copiam adducit non parvam; sed ei, prae ceteris, proprias recensere, animus est. Membrana aut musculis aut nervis punctis, plerique moriuntur, mulieris laborus, hiems omnium maxime horum vitiorum ferax est, reliquae anni tempestates tantum non adferunt detrimentum, nisi praecesserit vulnus aut alii morbi, in

ob litterae similitudinem, vel loco τε ισαται, ubi τε particula esset expletiva? utraque, ut mihi videtur, lectio, non corrumpit, sed illustrat sensum. Tunc vero ισαται significat *inhibetur* v. g. motus, seu *appellitur*, uti legimus apud Homerum Od. ε. εἶσαι νεας ναυες *appellere*. Cum nec minus HIPPOCRATES, quem sectatur saepissime ARISTOTELIS, illud verbum et quidem compositum καθισαται huic subiiciat potestati; γυναικες κατασπινται μεν ποδακκας καὶ καθισανται: nec incongruens esse mihi videtur, recipere καθισαται. Omnis vero lapis ac difficultas nondum remota ac sublata est. Sequentia enim verba his non respondent. Fac vero, ut, pro εὐτε, Auctor posuerit ὅτε. Annon hic sensus ferri potest? Nam antecedenti, βρογχος ἐξέρχεται, magis quoque consentaneum est. Quoniam, si guttur prostat, maxillae inferioris, attractio ad superiorem facilius contingere potest, quam si retractus fuerit, quo Musculi maxillam non attraherent; sed deprimerent, atque inde hiatus. His itaque praemissis, verba illa sic interpretari liceat: *Maxilla plerumque inhibetur, s. appellitur, nec raro superiori affigitur.*

in vulgus grassantes. Ob frigiditatem, quae feminis inest, saepius inuaduntur, viris ob humiditatem contra, opinione celerius quoque liberantur. Cum vero frigiditas cum humido coniungatur; minus noxiae sunt conuulsiones. Omnis aetas huius mali furorem non percipit, nec quaelibet, aequali accessione. Pueri saepe numero, quid? quod assidue cruciantur, nec pereunt. Iuuenes rarius, viri nunquam g), senes plus, quam ceteri a morbo illo corripuntur faciliusque necantur, propterea, quod sunt, rigidi et aridi. Simili modo, quorum pectora aut respirationis organa occupauerit morbus, facilius e vita decedunt. Aegrotanti spes superesse videtur, cum laboribus, distorsione ac torpitudine liberatur, versus adstantes vultum tristem non vertit. Contra vero, respiratione vitata, continuo anteriora versus, non arcus modo instar; verum etiam orbis incuruantur, ita, ut caput genubus annexum habeat. Tristis, profecto, intuenti adspectus! Quin etiam neque medicus praesens et misericordia adspiciens, ad vitam, vel ad doloris leuamen, vel ad figurae emendationem, quidquam opis adferre potest.

§. XVII.

Sequitur iam CLAVDIUS GALENVS h), philosophus et medicus profecto magnus, interpretes placito-

B 3

cito-

g) Etsi multa ex saeculi sui opinione aestimanda sunt; tamen exstant exempla, in contrarium luculentissima, ut in PLENCK *Samlung und Beob. Th. 2. p. 158.* ISEN-FLAMM *Versuch einiger pract. Anmerk. über die Nervenkrankh. p. 117.*

h) Comentar. ad Aphor. Hipp. 57. lib. IV. De Tremore cap. 22. De motu muscutor. lib. I. c. 12. Introduct. in Med. c. 12. 15. De symptomat. different. lib. III. c. 3.

citorum HIPPOCRATIS diligentissimus, pristinorum saeculorum magister, sic, ut fere nefas putaretur, ab eius decretis paululum deflectere. Multa de hoc quidem argumento literis prodita nobis reliquit, sed, non nisi ea, quae ad rem melius illustrandam, valeant, eligam atque proponam. Diuidit Tetanum eodem modo in tres, eandemque descriptionem fecit, quam antecessores. Modo vero illum nominat *Tetanium i)*, modo *neruorum rigorum k)*, modo *distentionem l)*, modo *neruorum convulsionem m)*. Ceterum inter morbos peracutos eum refert *n)*. De reliquo, quoniam signis, a maioribus allatis, nihil adiiciat noui, progredior recta via ad modum et rationem, qua pestiferum illud malum procreari posse, sibi in animum induxerat.

Quatuor in musculis motuum differentias *o)* esse docuit, cum vel muscoli contrahantur, vel extendantur, vel transferantur, vel tensi maneant. „Si vero animalis facultas, quam muscoli discissi contrahendo ostendunt, sola sufficeret, ad eas actiones efficiendas, qualis esset usus vigoris animalis illum mouentis? Quod si vterque idem perpetuo agerent, annon inde consequeretur, ut corpus semper obnoxium esset effectui, qui *Tetanus* nuncupatur? „Itaque, *Tetanium nihil esse, quam, cum partes inuitae in contraria retrahantur a musculis oppositis*. In instrumentis ergo illius facultatis animalis, nempe neruis, sedes huius morbi quaerenda est. Qui, ubi chordae formam ac naturam induen-

i) Ibid.

k) de Tremore c. II,

l) Aphorismi Sect. V. I.

m) Aphor. Sect. IV. 57. n) Aphor. lib. I. 12.

o) De mot: musc. lib. I. c. 12.

duentes, ab aëre humido aut replentur aut sicce exarescunt, atra denique bile et flaua frigidaque pituita acri turgent, atrocissimi illius morbi appareant effectus *p)*, necesse est. Inde colligitur nervos, musculos, tendones, ligamenta, quanto sint sicciora, tanto esse valentiora, cum his sese facillime immisceat excessus. Quaecum ita sint, difficile flecti possunt, propter duritiem et veluti friabilia se se manifestant, propter siccitatem *q)*. Eiusmodi affecti sanari non possunt; quod in iis, qui repletionem et inflammatione liborant, omnino fieri potest. Idem prope modum ob excedentem repletionem accidere, solide disputat *r)*. Praecipuam vero ac perniciosissimam adfert calamitatem humor lentus, pituitosus et acer, nervis molestus, quam plerumque comitem habet euacuatio *s)*. Qua propter diligenter discernit etiam tetanum, a morbo comitiali *t)*, qui non modo ab humoribus crassis oriatur, verum etiam totius corporis convulsionem interpolatam ac sensuum abolitionem prae se ferat. Quae vero, praeter iam adducta, multum contribuunt, sunt, vires exsiccantes, ut helloborus *u)*, spinae luxatio *x)*, vulnera *y)*, ob inflammationem insequentem, praecipue inflammatio septi transversii *z)*,

B 4

cum

p) De Tremor: c. 19. 20. 22.

q) l. c. c. 22. De symptom. differ. lib. III. c. 3.

r) De trem. c. 22. Praedict. lib. III. c. 36.

s) De trem. l. c. Isagoge c. 15. Com. in Aphor. lib. V. 1. 70. lib. contra ea, quae a Iulian. in Hip. dicta sunt n. 9. De Comp. Med. lih. VIII. 4.

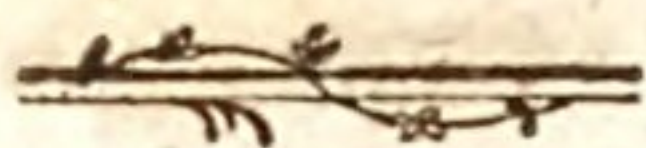
t) De loc. affect. lib. III. c. 7. IV. c. 2.

u) Aphor. l. c.

x) ibid. 2)

y) De loc. affect. lib. IV. c. 4.

z) De praef. e puls. l. IV. c. 4.

cum partes nervosas attingat, eamque ope consensus propaget, ut in vomitu *a)* vinum *b)*, frigus *c)*, ardor et feruor *d)*, sub quibus comprehendit febres ardentes, aerem feruidum, cauteria atque omnia, quae siccitatem nervorum producant, depositio humoris ad aliquam partem nobiliorem et principem *e)*, sanguinis nimium profluvium *f)*, dentium in pueris eruptio, quae carnem stimulat atque febres, inflammationem ac vigilias socias habeat *h)*. Qua de re affirmat ac contendit, infantes praeter ceteris huic malo esse subiectos *i)*, et in genere omnes, qui corpus speciosum ac bene nutritum *k)* habeant. Pueri enim, et in his praesertim paullo habitiores, aluum durum habentes, quibus inest succorum abundantia frigidorum, et quam maxime, quibus nervi imbecilli ac infirmi sunt, facillime tentantur, facile etiam superstites evadunt *k)*.

Restat, ut aliquid dicam de pulsu, quem in Tetanicis observavit *l)*. Motus inaequalis, modo tardior, modo citatior, neque parvus, neque imbecillus, neque magnus, spasmodicus, extensus, varius et mutabilis, in situ ascendens et descendens, instar sagittae profilire videtur. Urina tenuis
cum

a) Aphor. lib. V. I. 5. De locis affect. V. c. 4.

b) Aphor. I. c. 5.

c) ibid. 17.

d) Aphor. VII. 13.

e) ibid. 65.

f) Praed. lib. III. 29.

g) Aphor. III. 25.

h) De morb. vulg. lib. II. c. 57.

i) Praed. III. 36.

k) Praed. II. 36. III. c. 34. Aph. III. 25.

l) De praef. e pulsu lib. IV. c. 4. et de caus. e pulf. c. 6.

cum nebulis, puluerulenta, non bonum colorem habens, nec bene digesta vel animalis similis emissâ, cito residens, spasnum aut mortem significat. Euentus denique ab HIPPOCRATE iam recensitos, modo confirmat *n)*; modo restringit. Febris, vt hac vtar, soluit Tetanum, sed addit : *cum febres adurentes corpus totum exsiccant eamque comitatur conuulsio, maxime malum est et paene insanabile o)*. Eam ob causam quoque morbis peracutis annummerat *p)*, et absque febre evadere omnino non posse aegrum *q)*, auctor est. Pauca, eaque forte non prorsus aliena e longinquo huc pertinentia liceat adiicere ; nempe affirmat, in Podagricis se nunquam vidisse distentionem *r)*, quam alii forte doctores contenderent. Sed vix mihi persuadere possum, GALENO accidisse, quod mortalium nemini, vt quem aegrum neruorum vulneribus haberet, quae facile sequantur conuulsiones, nunquam eum mortuum esse *s)*, contendat. Denique versibus sequentibus Theriaca praedicantibus :

Sola potest colli neruos laxare rigentes.

In mentum, in scapulas, in latus atque humeros t)

Pleurosthotonum contineri mihi, persuasum est; sed ne pruritu quodam nouaturiendi laborare videar, haec praeterire placet.

B 5

§. XVIII.

m) De Dynamyd. l. II.

n) Aph. l. V. 21. 22.

o) ibid. lib. II. 26.

p) ibid. I. 12.

q) ibid I. 5.

r) ibid. VI. 49. VII. 46.

s) De compos. Medic. p. gen. lib. III. c. 4.

t) Androm. seu. theriaca ad Ver. Gal. lib. I. n. 16.

§. XVIII.

Nec non ORIBASIVS *u)* commemoravit tetanum, eumque ab iisdem causis, quibus veteres, repetendum putavit. Tetanos derepente sanum invadentes, sola fieri a repletione, parvi autem momenti esse: Tetanos vero e febris ardentissimis atque ex siccitate, cui malum illud summum solummodo tribuere velit, ortos, ne vlli quidem remedio locum relinquere existimat. Ceterum fame, moribus nimis et vehementibus et aqua dura *x)* nasci posse. Iam e PHILVMENO nobis tradidit tetanum particularem *y)*, quem alii ceruicis distentionem appellant.

§. XIX.

Et si MARCELLVS EMPIRICVS *z)* tetanum, quem Rigorem et Distentionem vocat, commemorat; tamen, non nisi longas remediorum series, ex aliis scriptoribus collectas ad morbum illum depellendum, posteris tradidit.

§. XX.

AETII AMIDENI scripta, ceteris omnibus relictis, tantum adducere potuissim, quia omnem fidem, quam opus prae se ferat, tribuendam ei esse existimavit CORNARIUS; sed posthaec bene intellexi, nisi fontes, vnde sua sumserat, ipsas videre, et quae ibi repereram, proponere voluissim,
me

u) Opera omnia. Tom. I. l. VIII. c. 16.

x) ibid. Tom. II. lib. V. p. 142.

y) ibid. Tom. I. lib. VIII. c. 17.

x) De Med. cap. XVIII. 20.

me turpiter errare potuisse. Primum igitur ORIBASII sententiam nobis cum communicat *a)*, deinde ex ARCHIGENE *b)* quaedam adfert, quae antecedentibus consentanea sunt, praeter id, quod adfirmat, neque pueris, neque senibus, convulsionem tetanicam accidere, sed eos magis morbo comitiali infestari.

§. XXI.

Progrediamur ergo ad alium observatorem, eumque prae ceteris sedulum ac diligentem, puta PAVLLVM AEGINETAM *c)*, qui tres refert tetanos, sicut antecessores. In hoc sequi videtur PELOPEM, GALENI praeceptorem, quippe qui tetanum, eiusque formas, solummodo colli musculis tribuisse putandus est. Causam primariam esse, ait, musculorum repletionem, qui a spiritu, aëre ac humore crasso et nebuloso, frigido, quasi intrinsecus ac forinsecus congelato, eamque ob causam aegre mobili valde inflentur. Quibus addit remotiores alias, nempe lassitudinem, humi factam dormitionem, graue onus sublatum, lapsum ex alto periculofum. Quem porro comitantur pulsus rarus, parvus quandoque. Risus sardonius, oculi valde protracti, vrina vel aquae similis, vel subcruenta et bullas quasdam habens, aluus sicca, vigiliae multae, singultus denique mature incipiens cet.

a) Tetrabil. II. c. 38.

b) ib. 39.

c) De re Medica lib. III.

CAP. III.

ARABES.

§. I.

Sequuntur iam ARABES. Quot quantaque illis debeantur doctrinarum, maxime medicarum, studiosi, quamvis omnis labis non sint ^{d)} expertes. et inter omnes constat, et PETR. BELLONIVS Asiaticarum et Africanarum rerum peritissimus, qua re testis *αυτοπτης*, verissime demonstravit. *Nemo sane est*, inquit, *qui nesciat, quantum Arabibus debeat*; quorum profecto si exemplaria excidissent, cum *re medica* fortassis male actum foret. Nam, cum libri graeci non exstarent, Arabes serio suam operam opportune praestiterunt: in quibus AVICENNA cumulatissime de re medica multos libros conscripsit. MESVES quoque quam doctissime, AVERRÖES, RHASES, et ISAAC, et multi alii rem medicam tam theoricen, quam practicen, et illustrarunt, et auctiorem multa reddiderunt. Verum cum graecae litterae, quae diu velut in tenebris iacuerant, in lucem reuocatae sunt, graecos in praesentia sequi malumus; sed revera sine Arabibus praxis frigidiuscule exercetur. Vellem, Arabum omnium scripta ad auctoris fidem conversa haberemus, sed quia non intelliguntur, aut alio sensu conversa sunt, male a quibusdam, quod rem medicam corruerint, taxantur. Sed propter auctorum historicorum dissensum nihil difficilius est, quam eorum aetatem rite definire atque extra omnem dubitationem ponere; Attamen, etsi mecum animo constitutum non est, eas res ancipites diiudicare, quia non huius loci esse videntur, tamen aliquas pas-

^{d)} De Medic. Iun. libr. I. c. 13.

passim adferam animaduersiones, vt intelligant periti harum rerum arbitri, me hosce Arabes, duro dicendi genere horridos, diligenter pertractasse.

§. II.

ISAACVS ISRAELITA, quem primum nomino, *fratris adoptiuus Salomonis Regis Arabiae b)*, de morbis conuulsiuis et spasmodicis in suis libris magna cum doctrina egit; sed num quid noui, quod non sit dictum prius, inuenerit, num clarius proposuerit ac obseruauerit, vix dicere ausim. Spasnum, quem, tanquam genus, considerat, in neruis et lacertis ponit, et ab iisdem, vnde antecessores, causis deducit, nisi quod illis addiderit c) apostema

b) Liber *Pantegni*, quem CONSTANTINVS *Africanus*, monachus montis Cassinensis, sibi vindicauit, lib. VI. Theoricae c. III. fol. 24.

c) ibid. lib. IX. c. II. fol. 42. Practic. lib. V. c. 25. Viatici lib. I. c. 24. Totum vero opus, in editione, quam apud manus habeo, sic inscribitur: *Omnia opera ISAAC in hoc volumine contenta cum quibusdam aliis opusculis lib. de Definition. etc. apud BARTHOLOMAEVM TROT. Lugd. 1515. fol.* Cuius editionis, tanquam primae operum omnium, vt mihi videtur, LINDENIVS quidem mentionem fecit, sed cuius studio et opera prodierit, omisit. ANTONIVM DE TOLEDO, M. D. quem etiam historia litteraria tacet, vna cum ANDREA TVRINO, *Pisicensi*, quem compatrem vocat, principem editorem sine dubio fuisse, puto. Quae cognita perspectaque habere possumus, non modo ex epistolis, quas viri illi operi praemiserunt, verum etiam ex epigrammatibus QVINTIANI STOAET PETRI POMARII adiunctis. Itaque valde miror, cur neque LINDENIVS, neque REN. MOREAV, ANDREAE THVRINI aetatem veram constituere potuerit. Ille enim contendit, THVRINVM circa a. 1537. hic vero circa a. 1526.

ma alicuius nervi calidum aut complexionem malam et frigidam. *Nervi enim, inquit, expleantur humori-*

floruisse. Quod, quia is anno 1515. iam famam multam habuit, ex litterarum allatarum fide omnino verum esse non potest. Sed missis his, redeamus ad ISAACVM ipsum. Fuit *Judaeus, Salomonis Regis Arabiae filius ascititius*. Ex omnium fere auctorum sententia, W. IVSTO excepto, annum 1158. statuente, circa annum 660. vixit. Cf. FREIND. *Histoire de la Medicine* Tom. II. p. 69. GVNDLING *Historie der Gelarheit* etc. p. 1506. MERCKLIN in *Linden. renou. De scriptis medicis* p. 714. Perill. DE HALLER *Bibliotheca Practica*, Tom. I. p. 348. Quare ne commutetur cum RABBI SALOMON BEN ISAACI, alias IARCHI legis s. d. interprete, sedulo cauendum est, in quo errore fuit IVSTVS. Attamen SIMFORIANVS, vt scribitur, CAMPERIVS in epistola ad THVRINVM, duos fuisse existimat, alterum BEBEN AMARAN, qui de definitionibus conscripserit librum; alterum vero NOSTRVM. Sed cum in capite et calce huius libri, qui *collectiones descriptionum* appellatur, nomen ISAACI ISRAELITAE exstet, vix alium, quam nostrum suspicari possumus. *Pantegni* vero opus, de quo dubitatur, suum esse, nec HALY ABBATI, exinde colligitur, primum quod seipsum in libro de febribus Sect. IV. c. 4. citat: deinde quod RHASI visum est sub titulo ISAAC plura adducere, quae ad verbum et fere nullo verbulo mutato, reperies in HALY ABBATE; Denique quanti eum fecerint ac coluerint posteriores medici, RHASES, SERAPION et MESVES, in eo allegando, luculentissime ostendunt. Itaque intelligere non possum, quomodo IACOB BERENGARIUS in libro aureo de fractura Cranii, p. 6. tanta cum confidentia contendere potuerit, quamvis adducta argumenta negare non audeat, Pantegni opus esse HALY ABBATIS. Age videamus eius argumenta: Primum, *antequam esset hoc opus, erat RHASIS*. Si hoc, valde mirum est, cur alias sapiens RHASIS tam stulte egerit, vt librum fingeret et allegaret, qui nondum

humoribus malis, aut phlegmate quodam eos extendente, quo membrum decurtatur. Itaque eum definit: per minorationem longitudinis membri infirmi in quantitate sua naturali, qui fit in toto corpore; multa membra in utraque latera aequaliter extenduntur et extensio illa erecta, in neutra latera se mouens, TETANVS vocatur. Hic Tetanus in acuta passione est. Sin in anterioribus membris est, SPASMVS ANTERIOR (dicitur, et passio est in posterioribus lacertis: si retro, trahitur corpus, spasmus vocatur POSTERIOR: cum in anterioribus lacertis est passio, uniuscuiusque membri (pars) compatitur, veniens (cum perueniat passio) ad lacertos patientis membri. Quas alii causas occasionales, hic significationes *r. aecedentes*, appellat. Nempe acuta et continua febris, vigiliae, alius adstricta, color veluti citreus oculorum: ob membra fortia et robustiora viri parum ob plenitudinem inuaduntur, contra pueris et adolescentibus, in ineunte aetate paralyfi et epilepsia laborantibus, saepissime contingit. Spasmus seu tetanus ex siccitate, post febrem ex cerebri apostemate nascitur. Corpus saepissime inflatur, sonant digiti illud percutientes. In morbi initio se ostendit singultus cum dolore capitis, cubitorum et dorsi. Praeter haec tetanum absque febre se vidisse et sanasse affirmat.

§. III.

dum fuerit in rerum natura. Sed his dicere vult BERENGARIVS, et eum sine dubio intelligere oportet, antequam HALY esset, erat RHASES, vti recte affirmat cum SIMFORIANO *Pract. Nou. in Medic. prolog. fol. IV.* Quis vero est, quin videat repugnantiam? Porro RHASES l. XV. continentis adducit auctoritatem ISAAC de sagittis extrahendis cum remedio ranae suprapositae, sed ubi nono practicae Pantegni ille motus, ubi fit capitulum optimum de hoc? De sagittis s. telis extrahendis vtique in c. XX. egit ISAAC. Ergo nihil falsi hic reperit quispiam homo sanus.

§. III.

Magnum vero nobis nunc se offert interuallum, quod tenebrae crassae premunt, ita, vt vix vllus eruditorum medicus per duo fere secula reperiri possit, qui de argumento meo aliquid commemoratu dignum habeat.

§. IV.

Itaque primus prodeat RHASES, RHAZA, RHAZEZ, alias ALBVCKER, ALVBETER, ALVBECAR, *Muhamedanus*, filius ZACHARIAE d), quem omnes fere scriptores summis ac dignissimis efferunt laudibus, v. g. BARCHVYSEN e), HECQVET f), FREIND g) etc. Non pauca enim fragmenta nobis asseruauit. Quin nominis eius apud Arabes summa auctoritas est. Etsi plurima ex parte GALENI sequatur placita, quam ob rem *Arabum* GALENVS vocatur: tamen
vtique

a) At quis quaerat, cur primus exeat RHASES, cuius libro IX. ad ALMANSOREM Regem, et quidem cum interpretatione et animaduersionibus in eum I. ARCVLANI, alias HERCVLANI, vsus sum, quem *Thurinus* Basileae 1540. in fol. edidit? Omnes enim fere scriptores, qui post eum artem medicam coluerunt, in libris allegant, vti reperimus apud MESVE de *rectif. medicam. simpl. solutiv.* cum nomine filii ZACHARIAE, interdum a RASI, SERAPION *Practica*, AVICENNA in *Canon.* AVENZOAR *theixeir siue rectific. Medicin. et regiminis* AVERROES *Colliget* ALSAHARAVIVS *lib. Theoric. et Pract.* qui fertur eum pluribus in locis descripsisse. Eamque ob causam ex scriptorum plurimorum consensu, eum sec. X. circiter vixisse et clauisse, cum *Perill.* de HALLER l. c. p. 365. statuendum esse arbitror.

e) Diff. XVII. De origine et progressu Med. §. 12. p. 295.

f) In Prolog. libr. de Purg. Med. p. 8.

g) l. c. Tom. II. p. 295.

multa profecto habet propria, ideoque, qui colatur a medicis solidis, laudibusque suis exornetur, utique dignus est. *Tetanium* quemadmodum ceterorum Arabum, sic huius interpretes appellat *spasmus*, quem definit: *Cum membrum aliquod contrahitur, et redit ad suam originem, aut plura membrorum sic disponuntur, spasmata esse pronuntiabimus; spasmus autem subito aut paulatim inuadit.* Spasmus subito euenientem non ita difficulter sanari posse, quam qui non repente, sed paulatim incedat, praecipue post febrem, aut alio solutiori, aut post vomitum et sanguinis fluxum copiosum, quem malum ac vix sanabilem declarat. Quod vero attinet ad causas, GALENUM sequitur, nisi, quod inflammationem ventris letalem esse arbitratur.

§. V.

HALY ABBAS *h)* praeter repletionem et exinanitionem, malam et frigidam complexionem aut calidum apostema, quod in nervis oritur, tanquam causam assumit primam. Cum pueris et iuuenibus tempore aestiuo superuenit, vehementiores sunt impetus *i)*.

§. VI.

b) Vixit saeculo X. uti affirmat FREIND l. c. Tom. II. p. 58. et Perill. de HALLER l. c. p. 380. magnumque apud illos homines habuit nomen Medici et Philosophi. Sed W. IVSTVS et MERKLIN in *Linden.* renou. p. 387. aetatem eius demum a. 1122. stabilire student, quos vero viros expositio latina, quae a. 1127. primum prodiit, fefellisse videtur.

c) Megalis Disposit. Theoric. c. IX.

§. VI.

Sequitur AVICENNA *k*), vero et recto nomine dictus ABVHALI, ELHVSEM IBN ABDALA, IBN VESINA

k) Magna etiam de huius aetate disceptatio orta est. Quidem coetaneum AVERROIS, quem certo scimus aliquo temporis spatio post vixisse, existimant, quidam saeculo praecedenti. Illo quidem claruisse tempore inficias inire nolumus, sed plurimi in eo consentiunt scriptores, eum plurimam vitae partem degisse Seculo XI. ut FREIND l. c. p. 113. CONRING *introd. in Med.* p. 98. GVNDLING l. c. p. 1693. STOLLE l. c. p. 715. G. MATHIAE *in Conspectu hist. med.* p. 48. id quod verisimillimum est. Etenim RHASEM, ante eum viventem, in libris adducit. Quidam vero eum in seculum sequens relegant, ut MERCKLIN p. 98. quod omnino non ferri potest. Nam nullum huius seculi scriptorem commemoravit, deinde ob castitatem paululum neglectam carcere inclusum a. 1050. at secundum Perill. de HALLER l. c. Tom. I. p. 380. iam a 1036. Hamadani mortuum esse, affirmant scriptores. Quod attinet ad scripta, accusant eum FREIND l. c. p. 119. STOLLE l. c. plurimam librorum partem composuisse ex aliis, ut GALENO, RHASI, HALY ABBATE, quid? quod omnia morborum signa inde fideliter sumsisse. Sed, si verum fatear, multa addidit aliasque etiam dedit descriptiones, quae quidem ex iis, quae in libello adduxi, videri possunt. Iam eum primum variolarum mentionem ex asserto GVNDLINGII p. 1644. not. fecisse, ob discrimen, quod intercedit inter aetatem RHASIS, quem profecto scimus huius rei principem, et inter aetatem AVICENNAE, quem GVNDLINGIUS p. 1639. ex pronominum commutatione *iener, dieser* saeculo XII. tribuit. Si in animum induxissim de re litteraria scribere, plura afferre possem. Sed liceat mihi modo dicere de editione, ut mihi videtur, prima et splendidissima Canonum AVICENNAE, quam fouet in sinu Bibliotheca Ienensis Academica, quae praestantissimis veterum operibus ornata est. Illa sic
in-

NA, cognomine ERRHIS i. e. Princeps medicorum. Occurrunt apud eum CVZEZ l) et *Alcuzez*, quibus nominibus haud vno modo auctores vtuntur. Quandoque enim significari volunt *spasmodum musculorum furculae*, quandoque *oculi*. *Cuzez* saepius pro duobus, qui in anterius et posterius tendunt, vsurpatur. *Alcuzez* vero veram tetani potestatem ostendit, qui proprie a frigore oritur; illi diu in vtraque parte contrario modo aggregantur. En ipsius definitio: *Aegritudo officialis prohibens virtutem motiuam membrorum, de quorum aptitudine est, ut contrahantur propter nocumentum in lacertis et nervis. Est morbus in situ et figura, propterea membri officialis i. e. organici*. Hinc deducit species tetani binas, nempe *tetani proportionatum ad materiam, et non proportionatum ad materiam*. Illum oriri dicit, cum nerui a re aliqua mordente laceffiti producant spasmodum a repletionem, qua quidem dilatantur atque extenduntur muscoli, sed in latitudinem

C 2

dinem

inscribitur: *Libri Canonum ABOHALI AVICENNAE HISP. principis*, Venetiis 1490. Impens. Dionys. Berthocum fol. Quoniam nusquam, praeter apud Perill. HALLERVM l. c. p. 386. mentionem huius reperii, memoratu dignam eam putavi. Eadem Bibliotheca MS. sub titulo sequenti: AVICENNA s. AVENZINA latine conuersus et in membrana eleganter conscriptus fol., custodit. Deinde eiusdem auctoris libellum in BIBLIOTHECA NEUBAVERIANA perrarum vidi magis philosophicum, quem fere ne vnicus quidem scriptor historiae litterariae, SCHENCKIO in Bibl. Catal. n. 352. excepto, recensuit ac dignitatem eius profecto magnam ostendit. Nomen, quod in capite fert, sic se habet: AVICENNAE Compendium de anima de Mahad, aphorismi de anima, de definitionibus et quaesitis de diuisione scientiarum ab ANDR. ALPAGO BELLVN: lat. versum. Venet. 1546. 4.

l) Canon. lib. III. Tract. de Medicina V. c. 8.

dinem et profunditatem, ideoque breuiores fiunt
 ac contrahuntur, propterea quod materia crassa
 per neruulos meare nequit. Idem quoque nasci
 exinanitione et siccitate ignea et terrea neruolarum
 membranarum, quo fieri soleat, vt humidum aë-
 reum et aqueum effluat atque euaporet, vnde de-
 curtatio et contractio quaquauerfum conspiciatur.
 Hunc vero, nempe *tetanus non proportionatum ad
 materiam*, docet fieri, a causa immediata effectiua
 virtute, seu anima stimulata, a re quadam praeter-
 naturali, nimirum dolore, solutione continui, et
 id genus aliis. Hinc cum GALENO placuit expone-
 re ab exinanitione, sed facile ad repletionem re-
 ferre possumus, cum fieri posse statuamus, vt ab
 irritatione illi humores acres loco puncto con-
 fluere debeant. Causis remotioribus annumeran-
 tur, animi commotiones, vt timor, gaudium ve-
 hemens, risus immodicus, obstructio venarum *m)*,
 frigus, si interius contenta inspissantur, innatusque
 calor clauditur, quo confortatur ac resoluitur ma-
 teria, vnde paralysis, phrenesis, denique tetanus *n)*
 et ventositas oriuntur. Signa, quibus malum co-
 gnoscitur, sunt, cum scalpitur aeger, non delecta-
 tur, vrina formam et odorem putredinis et puris
 refert cum horrore et visus caligine, meiunt
 contra voluntatem vrinam sanguinolentam, non
 possunt retinere, quae sunt in intestino recto, ne-
 que deponere valent, quae in gracilibus. Cum
 recedit singultus ac rationis sanae permixtio, letalis
 est morbus.

§. VII.

m) Can. I. Fen. II. Doct. II.

n) ibid. III. Fen. II. c. 7.

§. VII.

MESVES, alias IOANNES DAMASCENVS o), breuem dedit morborum spasmodicorum nervosque maxime afficientium descriptionem, sub quibus quoque comprehendit *Tetanium*, quem *spasmus* dicere videtur. *Spasmus*, inquit, *supra febrem* interemit p), haec vero supra illum, sanat q), quae superiores iamiam de distentione seu Tetano affirmarunt. De tortura r) quidem multa profert, eamque saepius allegat. Causam vero tribuit repletioni, exsiccationi, frigiditati et humiditati s), neque minus venenosis, rheumaticis et putridis rebus.

C 3

§. VIII.

o) IOANNES, filius MESVAE, fil. HAMECH, fil. HALY, fil. ABDALA Regis DAMASCENI De rectificatione Medicament. solutiu. cap. de spasma. Opp. edita sunt Venet. ope et impens. RAINVLDI NOVIMAGII 1470. fol. Primum haesitabam, quo loco eum collocare possem; tamen verisimilius visum est, post RHAZEM et ipsum AVICENNAM vixisse, quos allegat, praesertim illum saepissime in opusculis sub nomine fil. ZACHARIAE. Qua in sententia confirmatus sum ab auctore idem affirmante, cuius nomen fictum forsitan, ATHANATIO in BARBAROMASTICE siue Med. seni dialogo, qui in opusculis Nou. Academ. Florent. aduersum AVICENNAM et Medicos neotericos, Lugd. 1535. 8. editis, p. 17. reperitur. Forte libri quidam huius et iunioris, quem historia litteraria memorat, promiscue in vnum opus congesti sunt. Quod vero attinet ad Tract. De aegritud. Nervor. in numero, sub hoc nomine scriptorum ab HALLERO Perill, l. c. p. 343. prolatorum, neque illum, neque editionem hanc in Bibliotheca academica Ienenensi custoditam, reperii.

p) De Aegritudin. nervor. cap. 2. 4.

q) De morb. partic. Sect. I. p. 8.

r) l. c. c. l. 2. 3.

s) l. c. c. I.

§. VIII.

IOANNES, filius SERAPIONIS *t*), AVICENNAM excipere, id mihi rei et temporum ordini accommodatum videtur. Repetiit veterum placita, et tetano, ut superiores saepius fecerunt, nomen *spasmus*, *Cuzez*, quem IOHANNITIVS *Alhadeb* nominat, indidit. *Haec autem*, inquit, *dispositio secunda*, (*i. e. exsiccatione*) *non subito, sed successiue accedit secundum transitum dierum*, et in complexione sicca, prima (*i. e. ex repletione*) *accidit cito, et mollificantur membra statim in complexione humida et in regionibus humidis*. Porro a chymiis nerui et lacerti replentur, unde oritur spasmus. Siccitas naturae, color malo citrino similis et vrina alba malum illud crudelissimum praenunciant.

§. IX.

RABBI MOYSES *u*) de spasmorum generibus, e GALENO et reliquis sumtis, loquitur, sed minime suis *x*).

§. X.

t) Practica Tract. I. c. 17. c. 18. 27. Etsi fuerunt, quibus placeret eum Saec. X. vixisse; tamen non possum, quin Saec. XI. proferam. Non cum aliis eiusdem nominis, et ante eum et post eum claris, permittendus est. Quoniam vero in libris IOHANNITIVS et HAZES adducitur, quem scimus claruisse Saec. X. post Avicennam, id statuere commotus sum.

u) Editor ignotus, propriorem GALENO eum esse, existimat. Probationem asserti e loco aphorismor. p. 520. diuinare studet, ubi loquitur de summis doctoribus, nempe, MOYSE et CHRISTO. Auctor vero sane legislatorem populi Israelitici, nec RABBI MOYSEN intelligi vult. Verisimilius FREIND l. c. p. 196. eum in Saec. XI. collocat, *Perill.* de HALLER l. c. p. 399. in Saec. XII.

x) Aphorismi Basil. 1579. 8. p. 117. 147.

§. X.

ALSAHARAVII ^{y)}, vulgo ACARARII, Interpretetetur tetanum dicit *spasnum, extensionem*, arabice *Alcandat*. Causae, quae reperiri possunt, sunt tres: vel fit in nervis, vel in musculis anterioribus, vel in vtrisque simul, et haec species dicitur *extensio venae* ^{z)}. Ille, qui in musculis anterioribus conspicitur, emprosthotoni rationem habere videtur, huius vero, nempe tetani veri, iterum causas sequitur antecedentium: A rebus enim externis stimulatur corpus, nempe, percussione, ignis vstione et malo regimine. Regimen siccum, paulatim Tetanum producat, est signum exinanitionis, humiditatis vero, quam alii repletionem vocant, cum subito inuadit aegrum ac debilitas virtutis expulsiuae adest, exitus egestionis retinentur. Ut plurimum affectio haec pueris accidit; qui, si exceperint annum decimum, sanationis spes nulla superest. Cum vero febris superuenit, spasmus recedit, et sanatur. Vermes nec minus producat extensionem ^{a)}, vti memorat.

C 4

§. XI.

^{y)} Liber Theoriae, nec non Practicae Aug. Vindelic. 1519. fol. FREIND l. c. p. 200. affirmat, ALBVCA-SIM et ALSAHARAVIVM esse virum vnicum, quod in Bibl. Bodlejana ms. inuenerit, vbi ea sub nomine ALSHARAVII, verbis ALBVCA-SIS e diametro responderent. Instrumenta chirurgica ac lithotomiam, in feminis instituendam optime descripsit. Vixit circa a. 1085. eique assentire fere cogor: quoniam non solum morbos describit accuratius, verum etiam, quod vermes, tanquam causam tetani considerat primariam, quos ante eum nemo medicorum accusavit.

^{z)} libro Pract. Sect. II. c. 22.

^{a)} Tract. XVII. Sect. II. cap. 9.

§. XI.

ABHOMERON AVENZOAR *b)* originem tetani *c)* ducit quoque a ficcitate et repletionem nimia, seu humido in aërem crassum et vaporosum transeunte. Quare membrum ita impleatur, ut cerebrum nequeat humorem sustinere, ideoque reliqua contrahantur. Si infusionem illam (sic appellat interpretres) a radice omnium nervorum factam esse reperitur, necesse est, *spasmus* totius corporis *oria-*

b) ABYMERON, dictus ABYNZOAR, IBNVZOHAR, ABAHALY, AVENZOAR, natus Hispali, et ex omnium scriptorum sententia fec. XII. vixisse fertur, etsi ratione anni discrepent. FREIND aetatem statuere non conatur, sed paulo ante AVERRHÖEM, fec. XII. clarum, vixisse existimat. p. 120. CONRING p. 99. GVNDLING p. 1653. STOLLIVM vestigio hac in re sequentem, annum 1130. vel 1160. G. MATTHAE diem supremum obiisse aetate 135. anno 1168. p. 53. eandem vitae longitudinem contendit FREIND p. 127. Miror, cur FREIND, alias rerum arabicarum non hospes, sibi de veritate, extra omnem posita dubitationem persuadeat, AVENZOAR primum fuisse, qui de lapide BEZOAR ageret. Iam RHASIS ac SERAPIO de simplicibus e mineral. c. 396, qui longe ante illum vixerunt, copiosius de eo disseruerunt. Malo igitur in GVNDLINGII, quamvis res medicas, praecipue arabicas, vix rite intelligat, partes transire; nec auctorem, iam tractantem, primum huius rei agnoscere possum. Ceterum non possum, quin memorem, eum ab AVERRHÖE saepenumero virum experientissimum, scriptorem grauem, virum admirabilem, lib. VI. c. 6, singularem doctorem, lib. VII. collig. 34; Coronam scientiae lib. IV. c. 40. cet: ac paene nunquam absque laudibus summis nominari.

c) THEIZIR *dahalmodana vahaldatabir* seu rectificatio medicat. et regim. interprete HIER. SVRIANO Lugd. 1531. 8. De aegritud. cerebri lib. I. c. V. p. 23.

oriatur *uniuersalis*. Humiditatem vero distinguit in eam, quae potest esse *sicca*, vt acetum, et in *actu humidam*, cuius detrimento contrahatur, coadunetur ac ingrossetur neruus. Inde quam maxime fieri solere, vt in profunditatem augeatur: sed ex punctura ob sensibilitatem idem accidere videmus. Porro suboritur a ieiunio, abstinentia quacunque, et exercitatione nimia, labore, coitu denique frequentiori. Iisdem causis, vt fas est, tribuit spasmus colli, a *ficcitate orientem d)*.

§. XII.

Accedit AVERRHOES *e)*, discipulus prioris. In genere tetanum appellat *Tasueg i. e. spasmus*, quem sanare difficile aut plane impossibile fit *f)*. Neque vero minus, ac superiores, causam quaerit in complexionem mala *g)*, calida, humida, *Itaque ob partes aqueas, terrestres, cohaerentes, exsiccantur nerui et extenduntur non solum secundum latitudinem; sed etiam secundum omnes dimensiones, atque cum haec eam, quae sit secundum longitudinem, superant, contrahitur de necessitate*. Porro dicit, GALENUM nihil cognouisse, nisi contractionem in conuulsione, quam-

C 5

d) Tract. de aegritud. colli c. 3. p. 35.

e) Proprie appellatur MUHAMMED ABULGVAIL, alias IBN RASDIN, AL HASIDA, ABENRAST, ob commentarios in ARISTOTELEM confectos, dictus commentator seu *ḥanẖḥas*, anima ARISTOTELIS. Cordubae in Hispania natus est, Marrocci, vt fertur, Professor circa annum 1160. claruit. vid. CONRING p. 100. ubi dignitate pontificis Maximi ornatus, a. 1206. mortuus est. vid. MATHIAE p. 53.

f) liber inscriptus colliget Lugd. 1531. 8. lib. III. c. 18. p. 57.

g) ibid. c. 33.

quamuis alii medici hanc a distentione discernerent. Quam ob causam AVICENNAM, qui tetanum putat esse contrarium convulsioni, reprehendit; ideoque, in tetano corpus ob humiditatem augeri, quoad longitudinem, statuit. Cum vero haec contractio fiat, bellum nasci inter illos duo motus, nempe virtutis motivae et contractionis. Interdum aliam contractionis speciem, ab illis diuersam praeter opinionem accedere, neque a dominatione caliditatis et siccitatis, neque ab humore aëreo, qui distendat: sed ob virtutis expulsiuae fortitudinem, quae sit in nervis rei rodentis resistendae causa, quae in se ipso colligitur ac contrahitur ita, vt sese quasi corroboret, rem, quam expellere intendat facilius superare atque eiicere.

CAP. IV.

ARABISTAE SIVE LATINO BARBARI.

§. I.

Ordo me nunc ducit ad scriptorum cohortem fere metuendam. Nam si consideres eorum doctrinam, sane perexigua crassissimisque tenebris obducta et inuoluta est; si vero contempleris elocutionem, tot tantisque barbarismis, soloecismis ac verbis obscuris ea repleta est, vt vix intelligi possint. Attamen nec omnino omnes reprehendi imprudenter, nec plane reiiciendi sunt. Etenim non tantum repetierunt et asseruarunt ab Arabibus accepta et tradita multa, quae hodiernum scitu digna sunt, verum etiam ex parte doctrinam medicam inuentis, observationibus, remediis auxerunt,
quae

quae sperni non debent. Qua de re nec dubitauimus ex illis ruinis quaedam vtilia et nostrum morbum illustrantia repetere.

§. II.

Primus igitur, qui nobis se offert, est BRUNVS LONGOBVRGENSIS *h)* memorans tetanum eiusque species *i)* et causas *k)*. Praesertim exponit, quomodo putredo, in vulneribus collecta, spasmus producere possit. Quippe quae sanies putrida ob vulneris nerui clausuram exire non potest, in nervos ab humida materia confectos penetrat, eos intendit, fibras musculares corripit, spasmusque producit. Multa a GVILIELMO de SALICETO mutuauit. Huic adiungo THEODORICVM. Sequitur hac

h) *Cyrurgia magna* lib. II. et *Cyrurgia minor*, in collectione quadam haud spernenda, prodiit apud *Gregor: de Gregoriis* Venet. 1513. fol. Ibi reperiuntur *chirurgia* GVIDONIS de CAVLIACO, THEODORICI Cyr. lib. IV. ROLANDI lib. IV. ROGERII practica Tr. III. LANFRANCI *Cyrurgia parua* cap. XVI. postea magnam in lucem edidit, quam dicit in prooemio *practicam seu artem completam totius Chirurgiae tractatus VI* BERTAPALIAE collectae habitae super quarto AVICENNAE. lib. Tract. V. tr. VI. de iudiciis vulnerum secundum duodecim signa coelestia. tr. VII. De antidotis. IESV HALY Tr. III. quos e libris chaldaicis et hebraicis medicis Cabasi de India transtulit floresque collegit. Manuscriptum huius collectionis, cum anno 1424. in Bibliotheca Lindenii extans, sub nomine BERTAPALIA p. 740. a MERCKLINO in *Lind. renou.* laudatur. Illud vero litteris Venetiis. a. 1499. impressum esse legimus apud eundem auctorem p. 368. in recensione GVIDONIS editionem vero a nobis allegatam plane ignorare videtur.

i) l. c. lib. I. c. 5. p. 77. *k)* ibid lib. II. c. 20.

hac in re in totum AVICENNAM eoque utitur BRVNO *l*). Sed LANFRANCUS MEDIOLANENSIS: M. *m*) spasmus nominat *aegritudinem nervosam ac chordosam*. Oritur vel *a repletionem*, qui secum ducit causas antecedentes, nempe dolorem fortem, frigus et putrefactionem; vel *ab exinanitione*, cui praecedit dolor longus et appetitus prostratio. Vnde eum distribuit in *Antostanum*, cum nervi anteriores contrahuntur, caput curvatur, nec illud aeger erigere potest, mentum est, quasi super pectus: deinde in *prosthanum*, cum collum contorquetur ad retro, os remanet apertum *n*), fauces aperiuntur, manus et digiti aperti extenduntur: denique in *tetanum* cum in nullam partem, neque latus se converteri potest aeger, sed stat rigidus, distensus, ac si palus a vertice capitis usque ad pedes esset infixus per totum corpus. Item multoties accidere affirmat, cum vulnera tribus pollicibus infra humeri iuncturam, aut supra cubiti iuncturam, incidantur, ubique lacertorum finis affigatur, et ubi chordae sint a carne nuda magnum induci dolorem, huius autem noxia, spasmus ac per hunc denique mortem *o*) contrahi acerbissimam.

§. III.

ARNOLDVS NOVICOMENSIS, alias *de Villa nova* *p*), spasmus explicat per extensionem vel contractionem.

l) ibid. lib. II. c. 24.

m) ibid. tract. II. c. 15. p. 184.

n) Auctor num illud signum viderit et observaverit ipse, vix dubito. Itaque facilius suspicari licet, bona fide et confidentia nimia ARETAEVM vel secutum esse, vel exscripsisse.

o) v. c. Cap. 14.

p) Fuit e Galliae provincia Narbonensi. (Languedoc) oriun-

Etionem neruorum et lacertorum totius corporis, praecipue in collo et ceruice existentium, ex repletione et exinanitione. Ceterum a frigidityte, labore nimio, vigiliis, tristitia, cibis supra modum sumtis, febribus acutis, haemorrhoidum ac menst ruorum fluxu nimio prouenit. Cui, tamquam species, annumerat Opistonum, Empostonum et Tetanum. Opistonus oritur, cum nerui anteriores incuruantur et posteriores elongantur, inde appellatur ab επι. quod est supra eo, quod isti supra collum pendent valde retro. Empostonus ab empo i. e. ante, prioris contrarium: isti vero terram adspiciunt. Tetanus dicitur, quasi tonum tenens. Vtrique enim nerui incuruantur, unde hi erecti stant, nec dextris, nec sinistris flectuntur. Perelegans profecto vocum explicatio! En denique egregium versum: TETANVS OMNE TENET, EM: CVRVAT, OPIQVE SVPINAT. Cui igitur adiungo RAYMVNDVM LVLLIVM q) et HERMETEM dicentem, spasmus ex sapientum mente, oriri a debilitate neruorum, helleboro effecta, quippe quae exsiccet atque inanitionem producat.

§. IV.

oriundus, illius temporis philosophus et medicus summus, arte alchymistica clarus, RAYMVNDO LVLLIO teste. FREIND affirmat. p. 61. 62. eum vixisse secul. XIII. quod nec vero repugnat. Nam. FRID. REX Siciliae, eodem vixit tempore, cuius in aula versatus est: deinde papae BONIFACIO V. II. liber eleganter et solide scriptus, comprobatur, quae possunt, asserti veritatem stabilire. Opera haecenus edita in VI libros distributa sunt per M. Gualth. H. Ryff. Argent. 1541. lib. I. c. 25.

q) in libro secreto secretorum Colon. 1592. 8. lib. II. fine p. 61.

§. IV.

Neque IOANNES, ZACHARIAE filius, ACTVARIUS dictus a munere, silentio praeteriit morbum nostrum : sed soli medullae spinali *r)* eum tribuere videtur. Quia illa sit praeter cerebrum alterum neruorum principium. Quibus igitur connulsis, distensiones oboriri, qui tetani appellentur. Quos fueto modo ac ratione distribuere censuit. Ex antedictis iamiam elucet; medullae ictum, refrigerationem aut siccitatem *s)* et eiusmodi humores confluentes, causam putare primariam. Cerebrum hoc in morbo minime accusari posse, cum longe alia oriantur signa, sed neruos, qui illud in consortium tunc demum trahere possint.

§. V.

Ad BERNHARDVM GORDONIVM *t)* quod attinet, adduxisse eum paene superfluous labor esse videretur, quoniam GALENVm et AVICENNAm fere ad verbum exscripsit, nisi tetanorum singularem ac ridiculam fere enunciationem, quam iis per linguae graecae imperitiam tribuit, memorare vellem. Nempe opisthotonum, appellat *procostomum*. Emprosthotonum *Eupercostomum*. Ab epilepsia vero discerni posse existimat, quod non attingat caput. Impugnat denique eorum opinionem, qui Pleurosthotonum *u)* defendant. Nam cum latera sint strictiora, thorax, costae et spondilia maximum po-

r) Method. medendi lib. I. c. 16. lib. IV. cap. II.

s) l. c. I. c. 16.

t) opus, Lilium medicinae inscriptum etc. Lugd. 1550. part. II. c. 28. p. 243.

u) ibid. p. 246.

ponant impedimentum, nec possit in eas partes curuari.

§. VI.

M. GUIDO de CAVLIACO x) primus *spasmus*, quem ipse et reliqui scriptores v. *compassionis* nominant, a dolore deducit, atque addit labiorum contractionem, quae forsitan aliis pro dentium conge-latione habetur tanquam signum.

§. VII.

IOANNES ANGLICVS S. IOANNES de GADES-
DEN y), GALENI et Arabum placita sectans, pri-
mum exponit extensionem z), quae fit in latitudi-
nem, non in longitudinem, a materia, quae in po-
ros neruorum transversales, neque in longitudina-
les, ingrediatur. Porro spasmus est, *absolute acu-
tus*, qui terminatur quatuor diebus, cum *restric-
tione vero*, cum Emprosthonus die 7. vel 9. vel 4. s.
finitur. Opisthotonus est vel *acutus tropicus*, vel
conuersiuus, transit ad 20. dies, hic vero, ducitur
et durat vsque ad 40. diem.

Quam

x) §. I. c. collect. chirurg. tract. III. doct. I. de
spasmo, floruit a. 1363. STOLLE l. c. p. 126. not. h).

y) Vix credibile est, eum sec. XVI. ex W. Iusti senten-
tia vixisse, cum GUIDO de CAVLIACO in praef. ad
chirurg. l. c. fol. 2. sic censet: *ultimo surrexit una
fata rosa Anglicana, quae mihi mandata fuit, et vi-
sa, credidi in eo inuenire odorem suauitatis, et in ve-
ni fabulas HISPANI, GILBERTI et THEODORICI;*
sed si verum fatear, *Practica, Rosa nuncupata*, haud
spernenda est. Prodiit Papiæ 1492.

z) fol. 130. 131.

Quam plurimum ex eius sententia oritur a phlegmate, de exinanitione vero ab *humidi accidentalis* defectu, aut, cum humiditas extranea aut *partes alentis*, ut sanguinis in vulnere, aut *radicalis s. essentialis*, sicut ros et gluten consumantur. Illi sanari possunt; hi vero omnino non. *Spasmus de repletionem est vel nervorum anteriorum, vel posteriorum, vel motiuorum, vel sensitiuorum, vel adest repletio superficialis, sicut in oscitatione.*

In materia phlegmatica urina est alba et spissa, in melancholica, alba et tenuis, in sanguinea, rubra et spissa. Urina in pueris viridis, spasmus significat, cum vero ratione coloris subtilis, substantia aerugini similis inter laborem immoderatum, spasmus de inanitione praedicit. Spasmus periculosior *a)* est secundum sedem, quam habet, et nervorum copiam, modo in nervis sensitiuis, modo motiuis, modo cordialibus, modo cerebralibus, et uterque simul adesse possunt v. g. emprosthnus in nervis sensitiuis, Opisthotonus in motiuis et v. v. fere sunt auctoris verba. In regionibus meridionalibus, propter repletionem et motum phlegmatis saepius reperitur tetanus: In septentrionalibus vero mulieres ob membrorum debilitatem affectae sunt maxime.

§. VIII.

Antiquiorum opiniones recenset atque assumit VALESCVS de TARANTA *b)*. Praeter haec observavit,

a) l. c. fol. 132.

b) Philonium. Aureum ac per utile opus etc. cum IO-
ANNE DE TORNIMIRA Introductorio libell. ad pra-
cticam

vit, vermes c) esse tetani causam primitivam. Tumorum enim qualitate mala et fumis, ab iis elevatis ad caput, a quibus refugit cerebrum, contrahitur. Irritamentum cardiae nimium ab humore vitioso idem efficit malum. Vrina intensa, malum quid significat, nempe adesse caliditatem ad siccitatem sese vergentem. Deinde ei quidem placuit quaerere, cur Paralysis, Tremor, spasmus conveniant in causis, medendi via ac ratione et symptomatibus v. g. localibus, quibus nucha afficiatur, responsionem vero retinuit. Denique GALENI et AVICENNAE placita altius exponit d), qui loquuntur de venenoso vapore, spasmum efficiente. Si nervi ac lacerti a vi expultrice stimulantur ad materiam alienam expellendam, sese contrahunt spasmumque producant.

Ob coniunctionem, quam habent libri TARANTAE cum libris IOANNIS de TORNAMIRA eum iam in medium proferre coactus sum, quamvis non ignoro, eum seculo demum XV. nempe a. 1450, vixisse.

Spasmus, inquit e), est duplex, verus proprie sic dictus, qui est vel anthoston, vel prosthodon, et illi sunt principaliter affectiones nervorum alius improprius, ubi vera contractio locum non inuenit, sicut est tetanus propter apostemata s. synocham, quod fit a repletionem.

§. IX.

Eticam medicam partem a Victor. Trincavello Venetiis 1521. fol. Tempore, quo claruit, fuit ab a. 1382. usque ad 1418.

c) lib. I. c. 21.

d) ibid. p. 25.

e) Philon. l. c. p. 24. et 25.

§. IX.

IOANNES de CONCOREGIO *Mediolanensis f)*, quibusdam generibus spasmi recensitis, *spasmus g)*, quem alii *cuxez* appellant, a ventositate crassa et inflatiua nervos et lacertos dilatante, oborientem in membris particularibus, *particularem* nominat. Primum spasmus ab epilepsia discernit, ita, ut in hac affectione caput laedatur, quod in illo non fiat; deinde spasmus a tetano, ut in hac lacerti anteriores et posteriores aequaliter tendantur in illo vero solum contrahantur. Annon in Opisthotono et Emprosthotono inaequalis est contractio? Ceteras differentias a morbis similibus adiciere non placet, ne nimis longus esse videar. Cum *spasmus consideramus ex modo est accidens, ex figura est aegritudo*. Ex repletionem oritur, cum res non naturales humorem, praecipue phlegmaticum, augeant, quae maximae fieri solent in pueris ob fluidorum abundantiam, ob partium mollitiem et ob regionis humidatem. Ex inanitione eadem sunt causae, ac apud alios satis allatae.

§. X.

M. LEONHARDVS BERTAPALIA *h)*, non solum nervis incisus, verum etiam lacertis et chordis, ligamen-

f) *Practica nova medicinae Lucidarium et flos florum medicinae nuncupata summula*, eiusd. *de curis februm* ob rogatum discipulorum edidit anno 1438. fol. uti elucet e prooemio; sed typis tradita est Venet. 1515. fol. Claruit ab anno. 1413. vsque ad a. 1440. placita veterum, GALENI Arabumque amplectitur.

g) Tract. I. c. 31. p. 23. seqq.

h) Alias et memorat MERCKLINVS p. 740. *PRAEDAPALIA Paduanus*, floruit circa a. 1417. e W. IVSTO tract. IV. c. I.

mentis tribuit originem spasmi quae quemadmodum genu exulcerant, atque propter nimiam repletionem et immoderatam extensionem spasman-
tur. Nerui vero, cum contundantur ac in longi-
tudinem diffidantur, malum facilius timendum est.
Hunc excipiat M. MENCHVS FAVENTINVS i) ple-
rumque sequitur AVENZOAR ET AVICENNAM, non
modo in tetani diuisione, verum etiam in causis
requirendis.

§. XI.

ANTONIUS GVAINERIVS, PAPIENSIS b), ex ali-
quorum scriptorum sententia, putat c) in tetano
nullum esse spasmus; nec ex duobus spasmis esse
compositum, sed corpus et membrum tetano cor-
reptum aequabiliter tensum absque vlla contractio-
ne neruorum permanere. Quod nec minus ex
etimologia verbi deduci posse existimat. Significat
enim tensum *manens* seu *totum tenens*. Cum vero
in Opisthotono sit flexio, efficiatur, vt ibi quoque
D 2 fit

i) *Admirabile et nouum opus viri in tota Italia et Euro-
pa praeclarissimi de omni genere februm. Pars II. de
aegritud. neruor. p. 47. prodiit Venet. apud Steph.
Sab. 1536. fol. Totum opus distribuit in tres partes,
prior. de rebus naturalibus, altera de rebus non na-
turalibus, tertia de rebus praeter naturam, tres tra-
ctus morborum totius corporis continens. Quod ad
vitam et aetatem attinet, ex hoc scripto iudicare li-
cet, eum circa finem saeculi XV. floruisse, quod
scriptores proximiores ei v. g. PLATEARIUM, GOR-
DORIVM etc. adducit.*

b) *Practica cum add. D. M. FALCONIS Lugd. impens.
Constant. Fradin. 1517. 4.*

c) *Traetat. l. c. 1. 2. 3. 4.*

fit spasmus. Itaque diuidit in *tetanium cum* et *absque spasmō*.

Timor grandis, cuius vi humores persaepe in originibus neruorum imbibuntur, tetanum a repletionē efficere potest, similique modo dolor intensus, ab humoribus et spiritibus ad locum dolentem delatis, nec non in acutarum et tardarum aegritudinum successione vrina critica. Materia enim intus latens partesque nobiliores afficiens ad externas pelli ibique absque noxia magna deponi, vermes, cardiam rodentes, idem malum producere posse contendit, quippe nerui cerebri paniculis oriantur, e neruis vero lacerti, ab his, quae chordas contexant, vnde cerebrum vna cum neruis et ceteris partibus. Hinc nec difficile fore, spasmus a punctura seu materia mordente repetere. Quare etiam signa spasmi ipsa et signa causae, eum procreantia, eruere studet vnaque veteres reprehendendo nobis persuadere conatus est, a cholera rarissime, quid? quod fere nunquam, a sanguine et melancholia rarius, sed a phlegmate potius et repletionē grauem hunc morbum dimanare. Vri-
~~nam~~am vero rubeam mortem praedicere.

§. XII.

IOANNES ARCVLANVS *d)* omnes, qui proximis seculis scripserunt, medicos exponit *e)*, repetit AVICENNAM, eiusque illustrat *spasmos proportionatos et non proportionatos*. Quoad materiam, hi ab
anima

d) Comment. in RHAS. Arab. IX. lib. ad reg. ALMAN-
SOR, Basil. 1540.

e) c. XII.

anima vel aliqua re externa laesa, illi vero vel a repletionem, vel ab inanitione produci, cum ope nervorum membra dilatando et extendendo secundum latitudinem et profunditatem corripiantur, adesse repletionem, cum vero quaquaversum contrahantur ac humidum æereum et aqueum euaporet, fieri exinanitionem auctor est. Porro distribuit *spasum* in *materiale* et *immateriale*; Deinde *in fieri*, cum reuera fiat contractio, et *in facto esse*, cum post contractionem membrum adhuc maneat contractum; tum in *proprium*, in paulo ante descriptum, et *improprium*, qualis singultus est; Denique in *debilem*, et *fortem*, eoque referri debere *particularem*, et *uniuersalem*; f) *Aliquis*, inquit, *ad posteriora*, et dicitur *Opostenus*. *Aliquis ad interiora*, et dicitur *Prosthenus*. *Aliquis ad utrumque*, et dicitur *Tetanus*. *Ad latera autem rarissime*, cum in *lateribus pauciores muscoli et nervi situati sint*. Hinc elucet, saeculo quinto et decimo eum iam iam non solum ipsum ante VALSALVAM vidisse BOENNECKENI *Pleurosthotonum*, sed omnino in antecessoribus aliquod observasse vestigium g). *Neque spasum periodicum plane auersari videtur*, dicens, *aliquando fieri spasmos periodicos*, ut quaedam muliebres *spasmanantur in moribus secundum periodos aggregationis materialium in matrice*. Causas non propiores vero has adduxit, puta animi commotiones, putredinem, puncturam animalis venenosam, ingesta venenata. A repletionem, phlegmate, melancholia, rarissime a cholera, ventositate. Causas primitivas crapulam et retentionem euacuationum consuetarum.

D 3

Quod

f) p. 93.

g) p. 96. c. 13.

Quod *signa*, statuit iuniores ad tetanum magis propensos esse, quam seniores, magis corpora sanguinea et cholericā, quam phlegmatica et melancholica; eumque praenuntiare anhelitum difficilem et interfectum, spasmus ad posteriora caeteris esse periculosiorem, tetanum vero percussione, cui associatur singultus et rationis iactura letalem, denique spasmus incipere in lacertis cum motu, at tetanum cum quiete.

§. XIII.

D. M. IOAN. MATHEI DE GRADI *h)*. Tetanum *i)* quemadmodum ceteri, speciem spasmi esse declarat, et quendam spasmus oriri a morbo vel a causa morbi, quendam a virtute, quendam a virtute et morbo simul, indeque *spasmus materialem* et illum *materiae non proportionatum*, materiales vero vel a repletionē, vel ab inanitionē, item materiam illam replentem vel pro ipsi partibus, quibus constat, vel pro modo ac ratione, villos longitudinales et longitudinales membri lacertosi implendi, convulsionum genera producere posse. Finge, materiam esse subtilem et fluere in villos longitudinales,

h) *Practica noviter correctā*, in capite inscribitur, sed in calce quoque viri dignissimi familia, unde ortum duxit, reperitur, nempe *Opus et physicum et practicum* excell. *A. et Med. D. Ioann. Mathei* EX FERRARIIS *de Gradi*, (a patria dicti) *super novum Almonso- ris librum. Venetiis impens. hered. Octau. Scoti 1502. fol. per Bonet. Locatell.* HIERONYMVS SALIVS f. de SALTIS *Faentinus* in cuius laudem *Ph. de pellibus nigris Torianus* fecit et adiecit epigramma, quo opus illud haud spernendum censuit.

i) de aegritud. Cerebri c. 12.

les, adest *paralysis*, cum vero crassa maiorique copia influat in villos transuersales, oritur spasmus. Quod vero attinet ad *spasum ab inanitione*, respondet obiectioni quorundam affirmantium, hecticos eam ob causam semper spasmis oportere subiectos esse. Nam siccitas hectici paulatim in omnes corporis partes subrepat; contra siccitas corrugans et radens terrea vel ignea, in nervos musculorum tetanici vno quasi momento ingreditur, eumque vellicat. Neque vero silentio praeteriit *spasum intensum, mediocrem et remittentem*, et ut inter causas inanitionis refert solis caliditatem et cholericam affectionem, ita signa plurimis iam a nobis memorata bene et copiose exponit.

§. XIV.

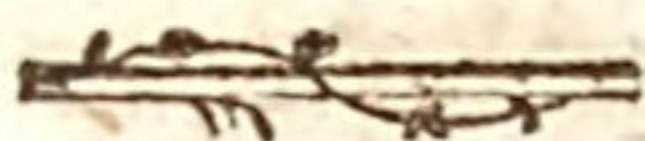
ALEXANDER BENEDICTVS *k)* a veterum placitis non valde abhorret, praeterquam, quod malum maxime musculis cervicis tribuere et destillationibus sic dictis i. e. fluxionibus a capite ad ceteras corporis partes secedentibus, causam impertire videatur, et hominem, ad arcus scythici modum retrorsum flexum, ab hoc morbo acutissimo liberatum esse doceat, vrina lactea reddita. *l)*

§. XV.

HIERONIMVS CARDANVS passim in operibus mentionem facit tetani, et praecipue Opisthotonium, medicis illius temporis incognitum, omnibus

k) Omnium morbor. caus. signa etc. Basel. 1508. lib. I. c. 44, 45, 47, 48.

l) Anatomice s. de Historia Corp. Humani libri quinque lib. V. c. 16.

bus rebus circumstantibus enarrat *m*). Neque vero minus tetanum ceteris deteriorem putat, quod in utramque partem trahat membra *n*), et aegros saepenumero vehementi dolore affici nutu ei significasse *o*), podagricis distendi non posse, quod morbus ille oriatur ab inflammatione nervi, nec refrigerari, eamque ob causam neque rigidis, sicut cera calore, semper nutrita fieri posse aiat et nisi febrem acutam habeat, tetanum a siccitate, omnino esse sanabilem *p*).

§. XVI.

IACOBVS BERENGARIVS, CARPENSIS *q*). Hinc atque illinc de spasmō et rigore *r*) non solum, tamquam symptomate in vulneribus, verum etiam de morbo per se effecto eleganter differit. Statuit enim, cerebrum fugiens et expellens nocivum ob vim aliquam allatam in se contrahi, inde facile effici tremorem et rigorem, spasmum in genere eadem gaudere causa; attamen per metastasin si materiam transmissam ad nervos, qui tunc *morbus* dici posset *a repletionē et spasmus non proportionatus ad materiam*; contingens esse, si AVICENNA putet, semper
in

m) Opp. Tom. VII. curat. XV. p. 256.

n) Tom. VIII. Comment. in Aph. Sect. V. aphor. 21.

o) ibid. Aph. 27.

p) Tom. VI. Contradict. lib. IX. Contrad. 48. 49.

q) De fractura Cranii liber aureus Lugd. B. 1651. 8. Vitam atque aetatem veram non memorant scriptores, sed mihi videtur circiter circa 1515. vixisse, quoniam uti supra Cap. III. §. II. ostendi, disceptavit cum SIMPHORIANO, qui eiusdem temporis particeps fuit.

r) l. c. p. 28. seq.

in latere vulneris incidere debere, paralyfin, in opposito spasmus s), a vero minime repugnare, quod partes continuae, vbi solutae sunt, vi sese rite contrahendi carent; deinde (quae mihi vero leuia videntur) materiam subtiliorem ad partem laesam moueri, crassam autem ad partem fortem oppositam; spasmus quoque oriri a sanie, sub cranio contenta t), ideoque in vulneribus capitis et nervorum nobilium siue cum, siue sine fractura sint, rigorem futurum spasmus et ipsam mortem praenunciare, quia materia a cerebro ad nervos defluit u).

§. XVII.

SYMPHORIANVS CHAMPERIVS x) collegit atque narrauit veterum sententias, et quia linguae graecae minime gnarus erat, vocabula valde deformia reddidit

s) p. 29.

t) c. VIII. 55.

u) c. 13. p. 89.

x) Practica noua in medicina Aggregatoris Lugdunensis etc. libr. V. sine loco et anno, sed liber litteris bene distinctis cusus, forma octupla. In Prooemio sectas medicorum enumerans rationem huius nominis addit, nempe quod e multis collegerit scriptis atque aggregauerit in compendium, opus, sed in honorem vrbis antiquissimae Celticae, vbi oriundus et eductus est, nomen indidit Lugdunensis. Vnde vero GEORG. MATHIAE l. c. p. 154. cognitum habuerit, eum vero nomine appellari BENEDICTVM CVRTIVM, non video, neque scriptor quisquam id memorat, neque in libris eius reperi.

didit *tetanici* y) inquit, *obstipi latine vocantur, ex quo genere opischotonos et emproschotonos sunt.* Cum nervi oriantur a cerebri paniculis, ab his lacerti, inde fila, quae faciunt chordas, accedat in lacertis spasmus. Spasmus vero ab inanitione sanari non posse. Nam deficiente humore, nervi exsiccantur, exhalante humido, cum eo secedit calor, hoc absente digestio, et nutrimentum perfici non potest: quo vero laeso, virtus vna cum vita cadit.

§. XVIII.

IACOBVS SYLVIVS AMBIANVS z) tetanum dicit *musculorum corporis, praecipue spinæ et eius maxime, quae in collo est, conuulsionem, a frigido humore veluti concretorum, vel a spiritu et aëre frigido, crasso, nebulofo.* Neque vero minus memorat conuulsionem in dextrum et sinistrum latus, quae, ut ait, saepe accidit, sed nomine caret. Quem nos nunc appellamus *Pleurosthotonum.* Cuius signum esse putat urinam bullosam, aluum siccum, tremorem quibusdam paruum. IOANNES GORRAEVUS a) hic pertinens praeter suetas distinctiones et causas saepius ruminatas nihil habet, quod memoratu dignum videatur.

§. XIX.

y) lib. II. c. 10. §. 1, 2, 3.

z) opera medica, studio REN. MORAEI, p. 269.

a) Definit, medic. sub nomine *επασμος.*

§. XIX.

DIONYSIVS FONTANONVS *b)*, Montispefful. Si omnes corporis partes, faciei vero musculis illaesis, morbus haeret in initio medullae spinalis *c)*. Si vero omnes partes afficiuntur; etiam vna cum Medulla spinali cerebrum morbo subiectum est. Ceterum in punctura neruorum, cum dolores vehementissimi accidunt, nec vinci possint, stupeficientibus vtendum esse docet, eoque refert decoct. Papaueris, albi c. pane et opium ipsum *d)*.

§. XX.

IACOBVS HOLLERIVS tetanum esse musculorum ceruicis affectum *e)*. Quoniam fit neruis et musculis aut exsiccatis aut calefactis. Menyngum et cerebri inflammatio potest esse causa, nec minus suppressa euacuatio sueta, exercitatio intermissa, consensus

E 2

b) De morborum internor. curatione lib. IV. Lugd. 1558. apud. Anton. Vincent.

c) lib. I. c. 21. p. 75.

d) ibid. p. 79. Hoc iam iam tempore opii vsum hominibus in morbis conuulsivis cognitum fuisse, inde elucet; nec, vti affirmat Ill. TRNKA, vt eius pace dixerim, *primum demum a.* 1749. nostram aetatem reperiisse illam medicinam saluberrimam. Neque, FONTANONVM sequentes, neglexerunt eam, vti loco opportuno nutu ostendam.

e) De morb. intern. lib. I. c. II. p. 23. 25. seq. et Instit. Chirurg. lib. III. c. 2. p. 78.

sensus vteri, fungi etc. eum efficiant, raro vero sanguis, accedit syncope, nec moriuntur.

§. XXI.

FRANCISCVS VALLESIVS *f)* ne vllam quidem aliam causam, praeter duas notas, nempe a materiae defectu et redundantia assumere vult *g)*. Quamuis negari non possit, latiori sensu conuulsionem sumtam, etiam nasci a materia mordenti, sed tunc esse solummodo motum conuulsium. Itaque conuulsionem ex inanitione in temperamento *h)*, nempe in proportione *i)* vel calidi, vel humidi, vel frigidi, vel ficci, consistere, ex repletionem vero in compositione temperamenti *k)* i. e. in numero partium vel quorundam diminuto, vel quorundam aucto *l)*, conuulsionis causam esse quaerendam existimat.

§. XXII.

f) Controuers. medicar. et phil. lib. X. Francof. 1582. fol.

g) lib. V. c. 16.

h) ib. cap. 17.

i) lib. I. c. 6.

k) lib. V. cap. 17.

l) lib. IV. c. 2.

§. XXII.

Prooemium quidem in fronte libelli exstans promiserat, me recensum fere omnium de tetano scriptorum daturum esse; sed ille profecto durus ac difficilis labor, scriptores nempe, quales quotque videre ac recuperare potui, pertractandi, sententiam ac sensum eorum verum, at saepissime absconditum eruendi, atque exarandi, prohibuit, quo minus hisce pagellis concludere possem. Omnes certe, qui prostant, quique hunc morbum descripserint, nancisci, fieri non potuisse, quisquis facile intelligit. Sed quibus vti mihi licuit, et quorum descriptionem memoratu dignum iudicaui, neque iam reieci, neque in proxima tractatione, cum fieri possit, negligam ac spernam. Itaque scriptoribus antiquis *Graecis et Latinis, Arabicis, Arabistis seu Latino barbaris* expositis atque adductis, reliquos quidem, nempe *Chemicos, Stahlianos, Mechanicos* atque *Electricos verum tamen rationales, observatores* denique, vti apud animum meum constitutum erat, in medium proferre deberem. Quis vero mortalium est, qui omnia, quae eueniant ac praeter opinionem contingant animo praevidere eaque remouere possit? Ignoscas igitur velim, beneuole lector, et indulgeas, quamuis non liceat adicere reliquas causas me retinentes mihi cunctanti. Spero fore, nisi fatum aliquod inuidiosum me impediat, vt et desiderio quorundam amicorum satisfaciam, et a promisso stem. Adsum paratus, quae habeo, proxime expediam atque proponam.

THESES.

Aerem fixum dari vix mihi persuadere possum.

*Tumores sic dicti lactei a lacte vero ac retrogresso
gigni non possunt.*

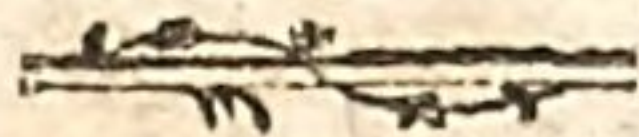
*Absque nervis in funiculo umbilicali matris imaginatio
sanguinis solius ope naevos in foetu producere ac
progignere non valet.*

*Mensium retentio, ceteris consentientibus, tamquam
signum graviditatis, omnino non spernendum est.*

*Lacrymae non proxime originem ducunt ab humore
ac lente chrySTALLINA.*

*Funiculus umbilicalis, nisi sponte exeat, aliquot horas
post partum arte extrahendus est.*

*Da Du in zärtern Jahren dem ersten Rufe der Weisheit
Folgtest; siehe da war ich, FREUND! DEINES Eifers
Bewunderer.*

*Glücklich giengst DV sie fort, mit männlichem Schritte, die
Laufbahn,*

*Und DV wurdest, (dieß sagt ein feiles, erzwungenes Lob
nicht,)*

Und DV wurdest ein Freund der Wissenschaften, der Tugend.

Nun umgiebet der Kranz, vom mühsamsten Fleisse errungen,

DEINE würdige Scheitel, und im Lenze der Jahre

Reifet schon sichtbar DEIN Glück. Von unübersehlicher Größe

Ist das Feld, das sich jetzt für DEINE Blicke eröffnet,

Rühmlichen Thaten geweiht. Allein wie öfters verirrt sich

Auch der forschende Weise, in Labyrinth verwickelt!

Da, da müsse die Vorsicht DICH, ihren Liebling stets leiten,

Immer selbst die Natur mit ihrer Fackel DIR leuchten;

Auch auf täuschenden Wege die dunkelste Wahrheit zu finden!

Sey ein glücklicher Arzt, mit Segen des Himmels bekrönt!

Auch im geheimsten Winckel beschleiche die giftigsten Seuchen;

*Schenke der jammernden Gattin den Freund, dem wim-
mernden Säugling*

Gieb den Vater zurück; und wenn bey nächtlicher Lampe

*Seufzend der Sieche klagt und, harrend auf Hülfe, die
Hände,*

Aengstlich windet, so bringe DV ihm die erflehte Erquickung!

Freude gehe vor DIR, und Heil begleite DICH immer!

Flöße göttlichen Trost dem leidenden Christen ein; aber

*Mächtig empfiehlt auch die Tugend dem kranken Sklaven des
Lasters!*

Trübes Missgeschick störe das wünschenswerthe Glück nie,

Anderer Wohl zu schaffen und bange Qualen zu tilgen.

*Feind der niedern Lohnsucht, sey DIR des dankenden Armen
Zähre der würdigste Lohn, von ewig gültiger Dauer.*

FRIEDRICH ERNST CREUZENACHER,

*Pastor zu Döbritschen und Kleinschwabhausen
der Weimar. GeneralSuperintendentur Adjunkt.*

De la vertu, de la science
La plus louable récompense:
Est le laurier dont aujourd'hui
On ceint le front de mon Ami;
vovs chez qui la raison devance les années,
Ami, digne de cas honneurs,
Et des plus belles destinées,
Souffrés qu'y prenne part, un de vos Serviteurs.

HENRI FREDERIC ROUX.

Maitre de la Lange françoise.

CLARISSI.

CLARISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
ARTIVM LIBERALIVM MAGISTRO
DIGNISSIMO
FAVTORI NEC NON AMICO
SVO SVMMOPERE COLENDO

S. P. D.

I O. F R I E D R. L V D W I G

REV. MINIST. VIN. CANDID.

Cum inter omnes familiares TVOS, mihi fere uni felicissime contigit, vt per quinque nunc integros annos in academia hac salana TECUM verfer, familiaritate TVA fruar TVoque consilio medico haud satis celebrando vtar; non possum, quin TIBI summorum in arte salutari honorum, Canditate dignissime, amicorum aestumatissime, hac occasione praeclara, mihi que quam exoptatissima animi mei adfectus publice hisce declarem. At cum hae litterae gratulatoriarum nomen prae se ferunt, reuera nescio, hac solemni occasione, cum nempe summum in arte medendi honoris gradum adsequi studes, vtrum mihi, an TIBI, an academiae potius nostrae gratuler: Ex omni enim parte gratulandi materia mihi sese sufficienter praebet. Equidem pectoris candore maximo imprimis gratulandum TIBI esse censeo de honoris gradu artis salutaris summo assequendo, et ardentissima pectoris haud fucati pro TE, pro salute et incolumitate TVA nuncupo vota, et vt Deus rerum omnium gubernator ac moderator TIBI omnia prospere euenire iubeat, pro ea, quae nos intercedit amicitia sincerrime volo ac opto; prosperet conatus TVOS in
rei

rei litterariae emolumentum directos, ita, vt academiae nostrae non sis emolumento solum, sed ornamento etiam. Sic ego et reipublicae nostrae litterariae valde gratulari possum de Ciue clarissimo eruditissimoque pariter ac dignissimo et imposterum meritissimo. Gratulor tandem et mihi de amico fidei praeclaro, qui etiam ulterius et amore et fauore suo me dignum censebit, et cui in praesenti me de meliori commendo, Vale. Dabam lenae ipsis calend. Septembris. A. R. S. MDCCLXXVII.

MONSIEUR,

Très-precieux m'est le moment, où vous vintes du Collège à notre Université, très-precieux me sont les jours dont j'y jouis auprès de vous; très-precieuses les heures, que VOTRE entretien profitable me procura ici, et desquelles je me ressouviens avec le plus grand plaisir. Comment pourrois-je, moi, dont le coeur est plein de passions joyeuses, comment pourrois-je me taire aujourd'hui, que vous faites tant d'honneur à notre Patrie, à mes amis et à moi? Comment pourrois-je me taire, lorsque je suis un admirateur perpetuel de VOTRE diligence infatigable, de VOTRE genie, de VOTRE curiosité excellente et de vos veilles? Non. Il me faut que je disse publiquement ce que j'ai dans le coeur. C'est l'amour, c'est la surprise. Soyez agreable, foyez estimé de tout le

le

le monde! Car vous êtes digne d'obtenir les hautes récompenses, que les Prêtres des Muses vous confèrent, parceque vous avez vaincu tous les empêchements, parceque vous n'avez point craint les obscurités de la Médecine. Trois fois heureux AMI, dont l'émulation est si pleine d'héroïsme, si aiguillonante! Heureux suis-je, moi, qui connois vos doux sentimens, et VOTRE tranquillité incomparable, qui m'assurent, que vous continuerez VOTRE précieuse amitié à moi, qui ferai toujours à toute épreuve

MONSIEUR

à Jene
ce 20 Septembre
1777.

VOTRE très-humble serviteur
et très-sincère ami.

JEAN CHRETIEN CONRAD SCHROETER.

Reizend ist Nachruhm und Lob, reizend, mit Helden und Weisen

Dem Tempel der Ehre sich nahn.

Auf ew'gen Felsengebirg' steht er; und wenige wandeln

Den steilen beschwehrlichen Pfad.

FREUND

FREUND, muthig giengest DV ihn, DV warst der Musen
Vertrauter,

DV liebtest die Weisen Athens.

Nun krönt DICH Beyfall und Ruhm, nun gehst DV sichtba-
rer allen,

Im Tempel der Musen einher.

Sie werfen Blumen DIR zu, und ihre Pfleger ertheilen,
DIR feyerlich Lorbeer und Kranz.

DEIN sey noch ferner die Gunst der Edlen, ernde noch
ferner

Entzückenden Beyfall der Welt.

Nichts, nichts trübe den Bach DEINES Lebens, heiter und
ruhig

Fliesse er der Ewigkeit zu.

Lebe denn immer beglückt zu DEINES Vaterlands Zierde,
Beglückt unter Wonne und Heil.

Bist DV denn einst geschmückt mit Silber und Schnee in dem
Haare,

So denke an mich noch zurück.

zum Denkmal

seiner Hochschätzung und Freundschaft
von

10. AUG. SAM. LUNGERSHAUSEN.

I. C.

I. C. S T A R K I O

VIRO CLARISSIMO, DOCTISSIMO, PHILOSOPHIAE MA-
GISTRO, MEDICINAE DOCTORANDO DIGNISSIMO
AMICO SVAVISSIMO.

S. D. P.

G. F. C. FVCHS, M. C. OPP.

Omnes TE praedicant, omnes TE summis celebrant
laudibus, TE omnia bene gessisse, TE talem praestitisse,
qualem TE usque ad hoc tempus cognouerunt, omnes de
honoribus TVIS capeffendis gratulantur. Cur ego taceam?
Certe infimae hominum parti agrestissimae rudissimaeque
annumerandus essem, nisi etiam coetui eorum diem TVVM
honestissimum celebrantium immistus, tantum ad laudes
TVAS amplificandas contribuere conarer, quantum virium
mearum imbecillitas, quantum eloquentiae paucitas mihi
concedat. Nunquam, crede mihi, excedet mihi animo,
quanta mansuetudine et humanitate, eruditione solidissima
coniuncta, me duxisti, quanta amicitiae minime adulato-
riae documenta semper mihi praebuisti. Quanta beneuo-
lencia et amoris studio me semper complexus es. Quam-
obrem semper cogitationes TVAE, vt rebus meis atque
moribus optime consuleres, eo tetenderunt. Quid dicam de
industria, qua semper tot tantumque tempus in me erudien-
do

do consumfisti? Accipe igitur vota piiffima, quae ex intimo
proficiscuntur animo, quae ad Deum ter optimum terque
maximum pro TVA falute ascendunt. Summum igitur,
Numen TIBI valetudinem largiatur firriffimam TEque
omnibus fortunae humanae partibus accumulet, vt tran-
quilla fenectute fruaris ftudiorum et gloriae praemiis di-
gnis. Sis patriae decus. Fama TVA vfque ad altiffimum
emergat fastigium. Sis aegrotorum, TE implorantium
folamen. Redde vxori coniugem, infanti matrem, filio
parentem. Quod reliquum eft, nihil magis habeo in vo-
tis, quam vt amicitia TVA mihi fuauiffima, etiam in po-
fterum frui liceat, vt vinculum amoris noftri ita fit iun-
ctum, vt nullae res nec aduerfariae nec fecundariae
illud diffecent. Vale mihique faue. Dabam lenae
a. d. XII. Cal. Septbr. clolcccLXXVII.

Stark, Johann Christian,

Dissertatio Inavgvralis De Tetano Eivsque Speciebus Praecipvis Partis
Historicae ; Sectio Prior

Ienae 1777

Bamberg, Staatsbibliothek -- .1 B 12#13

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11394651-4